

VYSOKÁ ŠKOLA BAŇSKÁ — TECHNICKÁ UNIVERZITA OSTRAVA
FAKULTA STAVEBNÍ
Katedra městského stavitelství

TEORIE STAVBY MĚST A URBANISMUS

Učební texty

Doc. Ing. Vítězslav Kuřa, CSc

Ostrava 1996-1997

- Obsah: ① ✓ Úvod a terminologie
② ✓ Struktura osídlení
③ ✓ Modely osídlení
④ ✓ Třístupňová středisková soustava osídlení
⑤ ✓ Proces urbanizace
⑥ ✓ Město a jeho vývoj
⑦ ✓ Typologie a klasifikace měst
⑧ ✓ Urbanistická struktura města
9. Organizace a kompozice města
✓ 10. Výtvarná hlediska výstavby měst
✓ 11. Přírodní podmínky výstavby měst
✓ 12. Obytné území města
✓ 13. Výrobní území města
✓ 14. Dopravní plochy a zařízení města
15. Technické vybavení města
✓ 16. Občanské vybavení města
✓ 17. Městská centra a historická jádra měst

1. ÚVOD A TERMINOLOGIE

A/ VLASTNÍ PŘEDMĚT

- optimální prostorové vztahy mezi lidmi
- urbanismus = nauka o města a jeho tvorbě (umělecká činnost)
 - = (výstavba obcí a sídel) klade hlavní váhu na uměleckou syntézu, na výtvarné dovršení plánem se tvořící ZP
 - = věda + technická + umění (umělecké dílo, ale současně zboží, které musí být prodáno = architektura, film, výtvarné umění)
- územní plánování = soustavná činnost, která v souladu s celospolečanskými cíli komplexně řeší funkční využití území, stanoví zásady jeho organizace, věcně a časově koordinuje výstavbu a jiné činnosti ovlivňující rozvoj území
 - = tvorba životního prostředí
- užívané termíny:
 - regionální, raionové, krajinné plánování
 - regionalismus (uplatnění krajů v rámci celku)
 - krajinářské plánování
 - oblastní plánování
 - prostorové plánování *synologické*
- cizojazyčné termíny:
 - Town and Country Planning
 - Landscaping
 - Regional Planning
 - Raionaja planirovka
 - Przsestrzenne planowanie
 - Raumplanung una raumordnung

B) SOUVISEJÍCÍ VĚDNÍ DISCIPLINY

- a) Technické = stavební, dopravní, strojírenské, elektromechanika, silno a slaboproudá elektřina, elektronika, termodynamika, akustika atd
- b) Ekonomické = makro a mikroekonomika, efektivnost investic, odvětvové ekonomie, regionální ekonomie, urbanistická ekonomie, ekonomie provozu města atd
- c) Humanitní = sociologie, psychologie, demografie, umění, všeobecná kultura, právní vědy atd
- d) Přírodní = matematika, fyzika, chemie, mineralogie, geologie, zoologie, klimatologie, meteorologie, geografie, seismologie atd
- e) Obecně = informatika (informační systémy) futurologie a prognostika

C) PLÁNOVÁNÍ A PLÁNOVACÍ PROCES

- Časové dimenze plánů:
- krátkodobé (1 rok)
 - střednědobé (4 až 6 roků)
 - dlouhodobé (20 až 30 roků)

Fáze zpracování plánů:

1. inventarizuje, pasportizuje
2. analyzuje (rozboruje), bilancuje, sestavuje časové řady
3. definuje faktory současného rozvoje = dedukuje očekávané vývojové tendence a trendy
4. sestavuje rozvojový program, plán

Úvaha: - nezbytnost stanovení cílů
- nebezpečí nereálných cílů
- cíle = obraz budoucnosti = pouze obraz našich současných znalostí o obrazu budoucnosti = vývoj znalostí vůbec znamená změnu představy obrazu budoucnosti
- prognóza = pouze tendence a trendy s vymezeným vějířem možností nebo směrů (viz světlomet autobílu)

Dokumentace: situace, zastavovací plán atd = zachycuje pouze jeden ideální okamžik v budoucnosti

2

D) TERMÍNOVÝ PŘEHLED

Osídlení = souhrn a vzájemné vztahy prvků jako výsledek civilizačního zásahu člověka

Složky osídlení = souhrny prvků osídlení téhož nebo podobného charakteru

Jednotka osídlení = samota, osada, město, závod, silnice atd

Struktura osídlení = vzájemný poměr, vztahy a způsob rozmístění složek a jednotek (úzké) = charakter a velikost sídel a jejich vzájemné vztahy, vazby, poměr, interakce a provázanost

Sídlo = každá prostorově oddělená sídelní jednotka s bydlením bez ohledu na její velikost

Sídliště = sídlo, které kromě obytných domů je vybaveno některými zařízeními pro společenský život (vesnice, město)

POZOR na sídliště ve smyslu nových obytných částí města

Satelit, trabant = sídliště bez vlastní výroby (výrobního území města)

Sídelní útvar = město nebo vesnice

Obec, město = sídlo nebo sídliště s vlastním obecním nebo městským zastupitelstvem a vlastním obecním městským úřadem

Velkoměsto = zpravidla město nad 100.000 obyvatel

Definice města - velikostní (počet obyvatel)
- právní (úřad a zastupitelstvo)
- historická

Funkční zóna města = územní část města s převažující (základní) funkcí např. bydlení, výroba

Urbanistická struktura = charakteristika a velikost funkčních zón města a jejich vzájemné vztahy a vazby

Typologie měst

Metropole

Regionální metropole

Formy sídel a sídelní aglomerace

územní koridory

- 4 -

Procesy: industrializace

urbanizace

metropolizace

ekologizace

2. STRUKTURA OSÍDLENÍ

Historické systémy = stálá sídla
= kočovné společnosti (nomádi) - dnes
USA - sídliště obytných přívěsů

OBCE A SÍDLA

A) SÍDLA - situace v České republice

Počet - 1964 = 19.300 přibližné údaje
- 1992 = 14.000 dtto
- 1995 = 12.000 dtto

Průměrné hodnoty:

- průměrná plocha sídla = cca 5,5 km²
 - průměrný počet obyvatel sídla = cca 710 obyvatel
 - průměrná vzdálenost sídel = cca 2,2 až 2,7 km
- cca 13.000 sídel u nás mělo tradici samosprávy
Sídlní síť je v ČR dosti stabilní

B) OBCE = sídlo vybavené samosprávou (administrativou) = obecní nebo městský úřad + zastupitelstvo + + starosta

Členění území obce a města - intravilán
- extravilán

(geodetické pojmy)

Vývoj počtu obcí v ČR:

1850 = 12.300
1900 = 10.700
1921 = 11.500
1950 = 10.900
1961 = 7.600
1989 = 4.100
1991 = 5.500
1992 = 5.800
1994 = 6.200

Kategorie měst:

- dle velikosti
(2,5,10,25.000 obyvatel)
- dle statutu (historie)
- dle typu úřadu

Užívané velikostní skupiny obcí dle počtu obyvatel:

do 200, 500, 1.000, 2.000, 5.000, 10.000,
20.000, 50.000, 100.000,
více než 100.000 obyvatel

Situace obcí v České republice:

Velikostní skupiny obcí podle počtu obyvatel

	Strukt. obcí %		Rozmíst. obyv. %		Prům. poč. obyv.	
	1950	1991	1950	1991	1950	1991
Do 2.000	95,3	89,4	46,0	24,8	374	496
2.000-9.999	4,1	8,3	19,9	19,1	3.904	4.111
10.000 a více	0,6	2,3	34,1	56,1	44.618	42.493
Čelkem					776	1.785

C) HISTORIE VZNIKU SÍDEL V ČR

- keltské osídlení (Bojové) - původní, zejména vnitrozemí, dědictví v názvech sídel a řek (Jizera), Bojohemia, Bohmen
- germánské osídlení (Markomané a Kvádové) - Marobudum
- slovanské osídlení
- ranný středověk - Přemyslovci = kolonizace pohraničí
poddanské poplatky = peněžité

= naturální

vliv inflace na postavení poddaných a tudíž i sídel
osvobození od poplatků (10, 20 i 30 let)

Lhota, Lehota atd.

Historie vzniku názvů: Český brod, Havlíčkův Brod,
Dalská bát, Cukmantl, Sokolov (Falknov),
Kutná Hora, Mariánské Hory

Vzdálenost sídel: dostupnost polí zvířecím potahem
(kůň, kráva), cca 1,5 - 2,0 km za hodinu
rychlost)

12,0 hodin denně = 1,5 hod. doprava

9,0 hod. práce

1,5 hod. doprava

každodenní návrat

D) GRAFICKÁ ILUSTRACE

1. Počet obyvatelstva v ČR podle velikostních skupin obcí
2. Rozmístění a velikost průmyslových středisek ČSR - 1970
3. Velikostní řada Čs měst nad 1.000 obyvatel - 1964

E) SOUČASNÉ TENDENCE V OSÍDLNÍ

- další uvolňování pracovních sil ze zemědělství ve prospěch měst = přesun obyvatel
- na venkově nadbývá základna pro bydlení (zákl. fondy)
- vznik chat a rekreačních domků (specificky česká situace - rozsah nad evropským standardem)
- kategorie prvního a druhého bydlení (ČR, Evropa, Amerika = třetí bydlení)
- úloha rekreantů v životě obce (zastupitelstva - volby)
- pokles významu chataření (současnost, podnikání, ceny)

Růst počtu malých obcí = mimo jiné důsledek volebního zákona a zákona o obcích - otázka konstrukce samosprávy

Protichůdné tendence:

- princip ztotožnění s lokalitou (možnost rozhodování) vede k drobení na malé obce
- princip racionality výkonu samosprávy a státní správy vede ke vzniku větších obcí = aglomerace obcí a sdružování

Celostátní decentralizace = lokální koncentrace

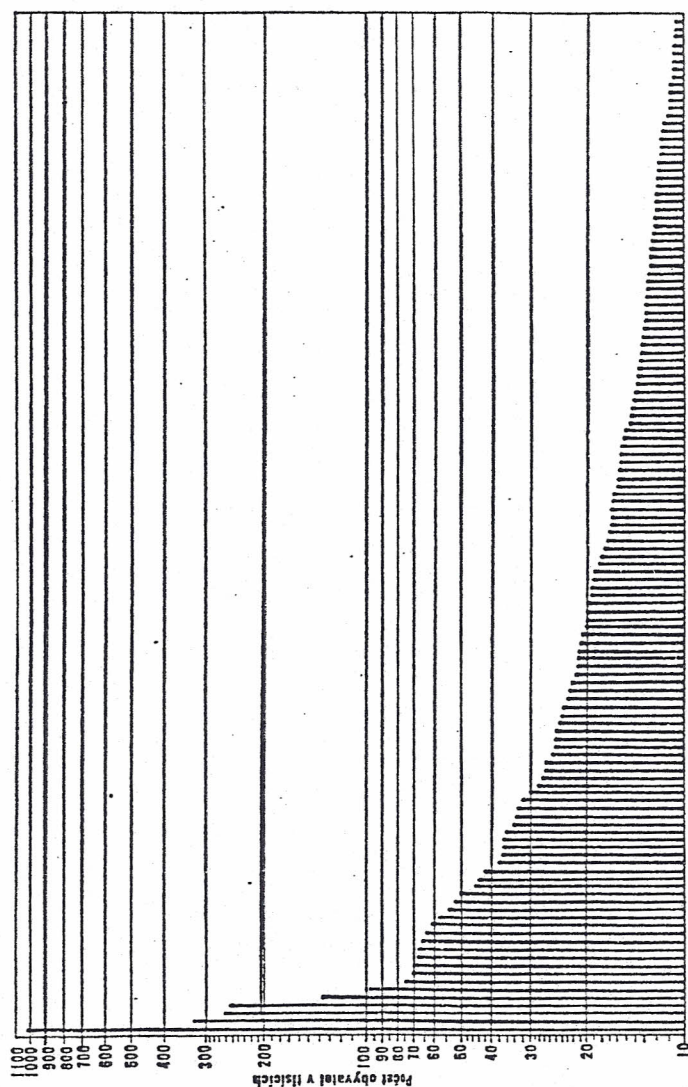
Úloha aglomerace obcí do roku 1989

F) ZÁVĚREČNÉ POZNÁMKY

- populační exploze a její řešení dle OSN: částečné přesídlení na jinou planetu, řešení potravinového problému (vyšší intenzita zemědělství: zvýšení hektarových výno-

sů a nové zemědělsky obdělávané pozemky a nové druhy
dosud nepoužívaných potravin)
a regulace počtu obyvatel přírodní katastrofou nebo
válkou.

- prudký růst urbanizace (rozdílné příčiny urbanizace evropské a severoamerické na straně jedné a urbanizace asijské, africké a jihoamerické na straně druhé)
- růst stupně automobilizace
- II. průmyslová revoluce
- informační revoluce
- životní prostředí a jeho globální rozměry

Obr. 5. Velikostní řada československých měst nad 10 000 obyvatel. Stav k 31. 12. 1964

Počet obyvatelstva v České republice podle velikostních skupin obcí 1950—1991^{x)}

Velikostní skupina obcí podle počtu obyvatel	Počet obyvatelstva v tis.					Změny v počtu obyvatelstva v % v období			
	1950	1961	1970	1980	1991	1950-1961	1961-1970	1970-1980	1980-1991
Do 200	515	282	205	75	168	-45,2	-27,3	-63,4	124,0
200- 499	1 328	1 084	927	526	640	-18,4	-14,5	-43,3	21,7
500- 999	1 256	1 310	1 249	952	858	4,3	- 4,7	-23,8	- 9,8
1 000- 1 999	994	1 163	1 090	972	889	17,0	- 6,3	-10,8	- 8,5
2 000- 4 999	1 134	1 322	1 203	1 183	1 054	16,6	- 9,0	- 1,7	-10,9
5 000- 9 999	635	799	844	947	911	25,8	5,6	12,2	- 3,8
10 000-19 999	525	702	819	1 107	998	33,7	16,7	35,1	- 9,8
20 000-49 999	684	743	753	1 148	1 199	8,6	1,3	52,5	4,4
50 000-99 999	296	476	877	1 234	1 274	60,8	84,2	40,7	3,2
100 000 a více	1 529	1 691	1 841	2 148	2 308	10,6	8,9	16,7	7,4
C e l k e m	8 896	9 572	9 808	10 292	10 299	7,6	2,5	4,9	0,1
Do 2 000	4 093	3 839	3 471	2 525	2 555	- 6,2	- 9,6	-27,3	1,2
2 000- 9 999	1 769	2 121	2 047	2 130	1 965	19,9	- 3,5	4,1	- 7,8
10 000 a více	3 034	3 612	4 290	5 637	5 779	19,1	18,8	31,4	2,5

x) V roce 1950 přítomné obyvatelstvo, 1961-1991 trvale bydlící obyvatelstvo; ve všech letech podle územního stavu obcí v roce sčítání. Meziúhrny počítány z nezaokrouhlených absolutních čísel.

3. MODEL Y OSÍDLENÍ

Různá efektivnost a účinnost sídelních soustav = různé provozní náklady.

A) NEJVÝZNAMĚJŠÍ SÍDELNÍ MODEL Y

Od roku 1900 - snaha o konstrukci exaktních modelů

1. Kehr (USA) - TROJÚHELNÍKOVÁ SÍŤ (strana 200 - 300 km), 1920 až 1930, v Americe vzniklo stabilní osídlení až v průběhu 18. století (středozápad a západ)
 - vzdálenost metropolitních měst
 - základ tvoří farma (pastevectví, výkonné stroje, atd)

2. Walter Christaller (Německo), geograf - STŘEDISKOVÁ HEXAGONÁLNÍ SOUSTAVA,

Akcentuje vztah nižšího střediska k vyššímu = vztah podřízenosti
Poprvé formulován pojem "střediskovosti"

3. F. Parroux + R. J. Boudeville (Francie) - POLARIZAČNÍ METODA

po roce 1945, (Boque - USA)

- město jako ohnisko t. j. gravitační středisko svého území
- střediska oblasti = silné hospodářské rozvojové póly (kategorie průmyslu hnacího a hnaného)
- akcentuje vztah rozvojového pólu k nižším střediskům
- středisko-pól ovlivňuje, podněcuje, iniciuje rozvoj okolního území = regionální metropole

4. Walter Isard (USA), ekonom - TEORIE OBLASTNÍHO PLÁNOVÁNÍ

Otázka problémových a stagnujících oblastí

5. C. A. Doxiades (Řecko), kunsthistorik, 1913-1975, EKISTIKA

- Časová hierarchie vzniku sídel
Polis (Řecko) - dynamopolis - metropolis - megalopolis - ekumenopolis (obrovský sídelní útvar, který pokrývá celou zemi)
- Ekumenopole = univerzální sídliště - sdružuje sídla i funkce s odpovídající sítí dopravy
 - Současnost = práh ekumenopole
 - Životopisné údaje C. A. Doxiades:
 - 1935 - studiem architektury v Athenách
 - hlavní architekt athénské aglomerace
 - 1945 - ministr pro stavební obnovu Řecka
 - 1948 - Doxiades Associates International - konzultační instituce, centrum v Athenách - pobočky ve 13. státech, 750 zaměstnanců = zpracované projekty pro 32 států
 - 1963 - Athen Center of Ekistik (ACE) = výzkum, projekce, výchova, mezinárodní akce, dokumentace, zpracování = územní plán Athen
 - = projekt města budoucnosti (ekumenopolis)

B) Hexagonální středisková soustava Waltera Christallera

- hierarchie středisek - občanská vybavenost = demografický potenciál jednotlivých středisek
- středisko 1.řádu = je střediskem pro své území
2.řádu = střediskem 1.řádu pro své území a střediskem 2.řádu pro své území a dalších 6 středisek 1.řádu
- systém šestiúhelníků - odtud hexagonální
- střediskovost a středisková sídliště
- 1933 - vypracován model střediskových sídel jižního Německa.
 - Bavorsko = výrazně agrární země (poměrně jednoduchý krajinný reliéf)
 - Předpoklad: homogení rozdělení obyvatelstva, dopravy, spojů a poptávky
 - převaha významu střediskového sídliště nad územím je obklopujícím
 - střediskovost založena především na vybavenosti

Navržené hierarchické stupně středisek Walterem Christallerem pro jižní Německo:

1. Markort	Tržní městečko	cca	1.000 obyvatel
2. Amtsort	Újezdní městečko		2.000
3. Kreisstadt	Okresní město		4.000
4. Bezirkestadt	Krajské město		10.000
5. Gaustadt	Župní město		30.000
6. Provinzstadt	Provinční město		100.000
7. Landstadt	Zemské město		500.000

1938 - teorie přednesena na kongresu v Amsterdamu

- vztah teorie k autoritativním režimům

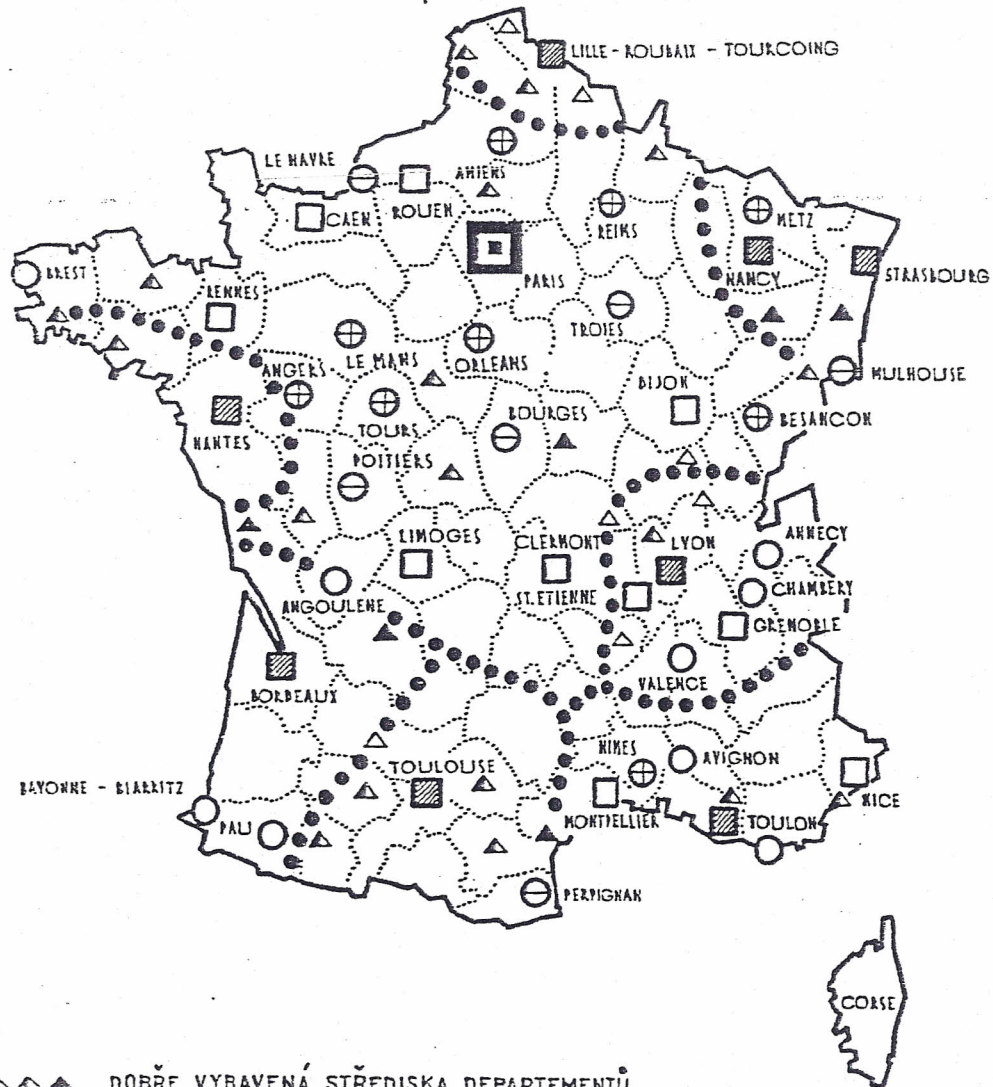
Kritika = náprava - 3 stupňová hierarchie a její rozvolnění
- vznik aglomerací

Různé země = různý počet stupňů (Německo, Maďarsko, Polsko, Rakousko, Česká republika atd.)

C) Grafické znázornění

1. Vybraná rozvojová města - Francie
2. Středisková sídliště v jižním Německu podle Christallera (1933)
3. Spádové území v systému střediskových sídel podle W. Christallera
4. Hierarchické územní uspořádání maďarské sítě městských sídlišť
5. Studie pásového vývoje ekumenopole v Evropě v 2. polovině 21. století
6. Hlavní prostory koncentrace v Evropě
7. Polsko - studie pásové uzlového rozvoje osídlení

FRANCIE - VYBRANÁ ROZVOJOVÁ MĚSTA

▲▲▲ DOBŘE VYBAVENÁ STŘEDISKA DEPARTEMENTŮ

○⊖⊕ MĚSTA, KTERÁ ZCELA NEPLNÍ OBLASTNÍ FUNKCE

□ OBLASTNÍ CENTRA

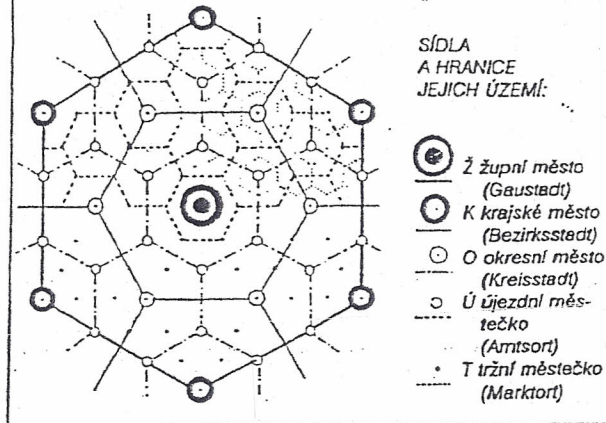
●●●●● HRANICE SPÁDOVÝCH ÚZEMÍ HLAVNÍCH OBLASTNÍCH CENTER

▨ OSM HLAVNÍCH OBLASTNÍCH CENTER

0 200 km

Hlavní oblastní centra mají čelit obrovské přitažlivosti metropole a napomoci k vhodnějšímu rozvržení ekonomického potenciálu na území státu. Zároveň mají také, jako silné hospodářské póly, podpořit rozvoj přilehlých oblastí.

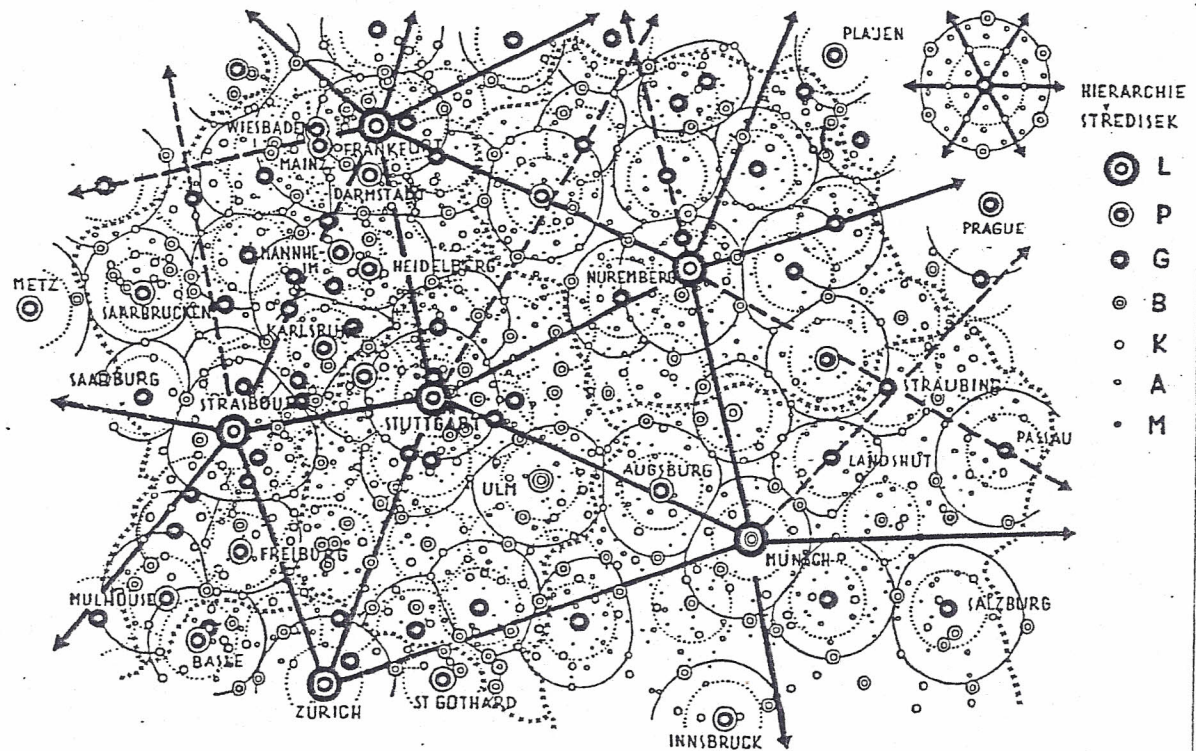
Obr. 1 - Spádová území v systému střediskových sídel (podle Christallera)

Středisková sídliště v jižním Německu podle Christallera (1933)

0 20 40 60 KM

TEORETICKÉ SCHEMA
STŘEDISKOVÝCH SÍDLIŠŤ

Legenda:

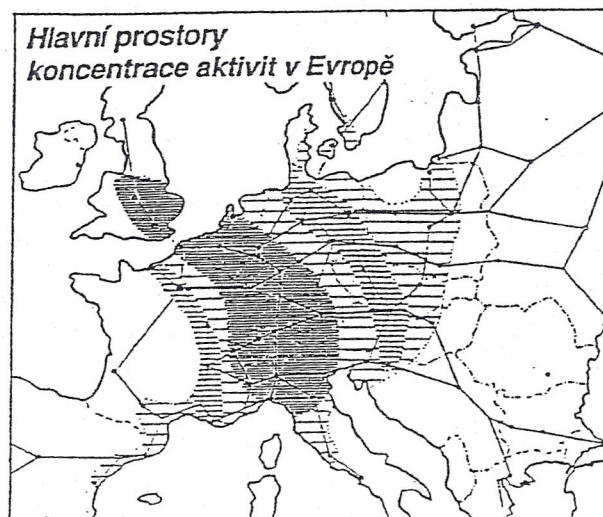
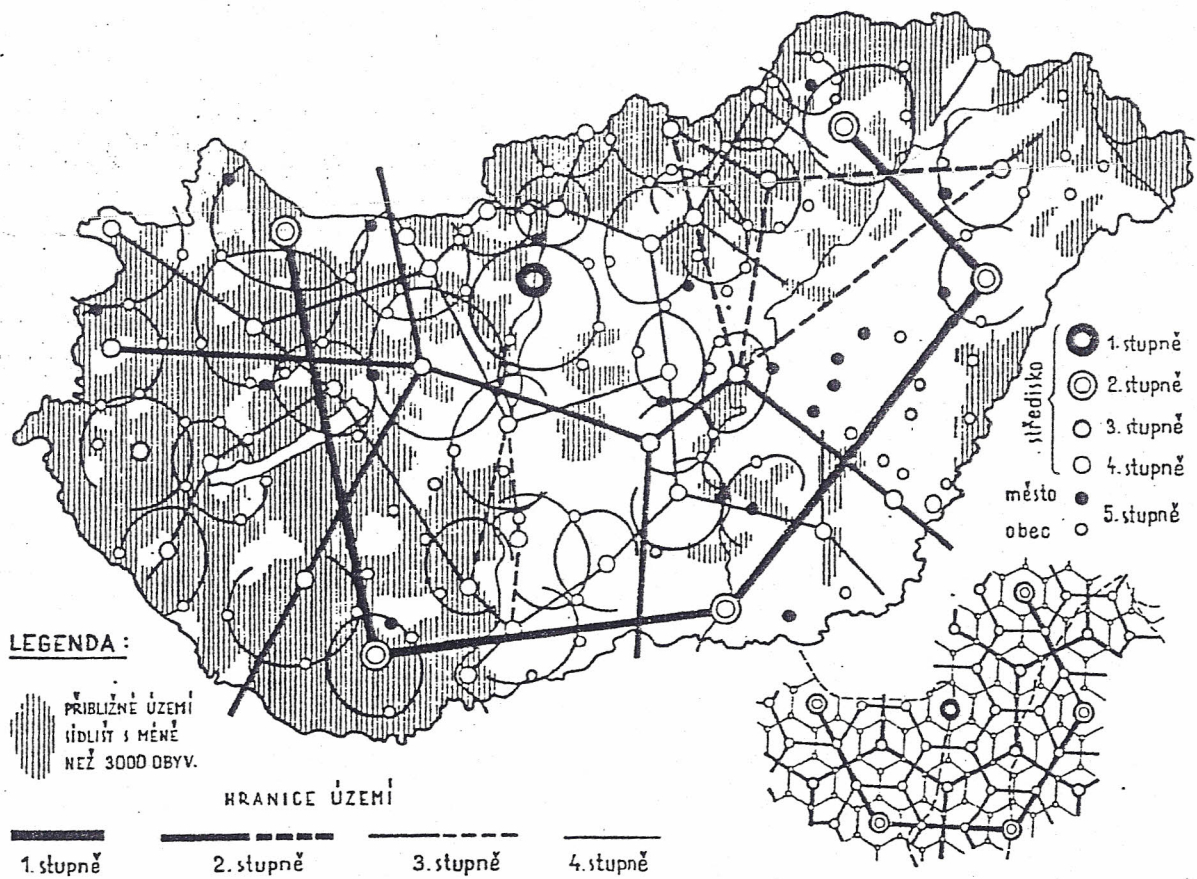
- schematický okruh 21 km
- spádové území měst kategorie Bezirksstadt (cca 30 km)
- xxxxxx hranice spádového území center nejvyššího stupně
- hlavní spojující komunikace center nejvyššího stupně
- vedlejší spojující komunikace center nejvyššího stupně

Střediska různých
hierarchických stupňů:

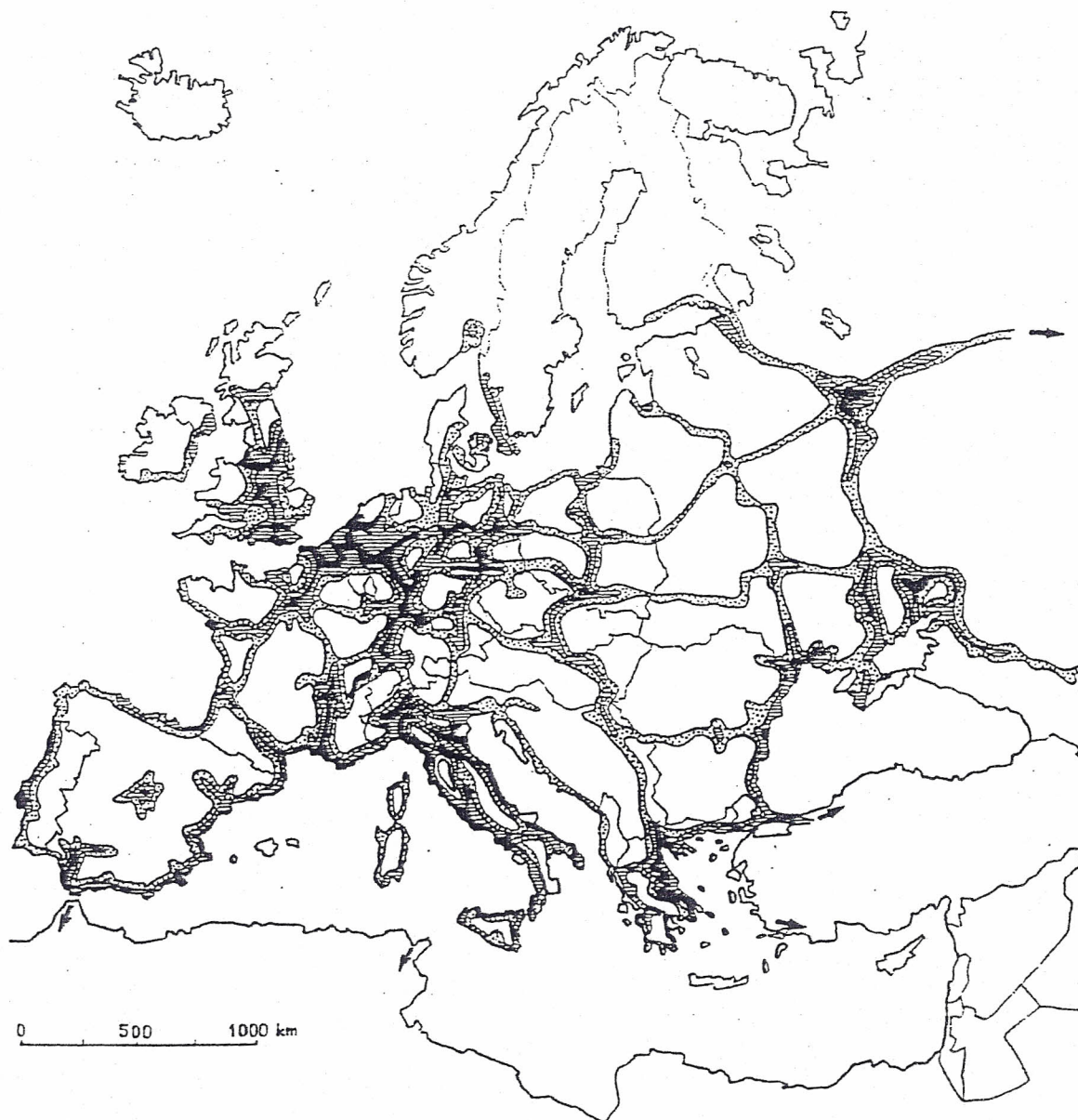
- L = Landstadt (cca 500.000 obyv.)
- P = Provinzstadt (cca 100.000 ob.)
- G = Gaustadt (cca 30.000 obyvatel)
- B = Bezirksstadt (cca 10.000 ob.)
- K = Kreisstadt (cca 4.000 obyv.)
- A = Amtsort (cca 2.000 obyvatel)
- M = Marktsort (cca 1.000 obyvatel)

Hierarchické územní uspořádání maďarské sítě městských sídlišť

Hierarchický stupeň jednotlivých měst byl určen podle ročního obrátu specializovaných prodejen v roce 1961. Dole v pravém rohu srovnání s teoretickým schématem Christallerovým.

STUDIE PÁSOVÉHO VÝVOJE EKUMENOPOLE V EVROPĚ V 2. POLOVINĚ 21. STOLETÍ (J.G. PAPAIOANNOU)

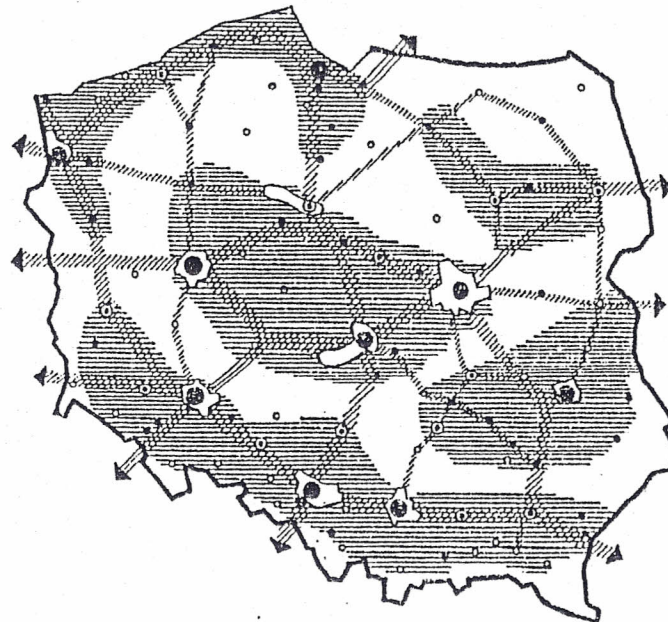
HUSTOTY OSÍDLENÍ :

- VYSOKÁ
- STŘEDNÍ
- NÍZKÁ

Osy urbanizace, sledující hlavní dopravní a
infrastrukturní tahy, spojují hlavní uzly
osídlení, ležící na jejich křížení.

POLSKO - STUDIE PÁSOVĚ UZLOVÉHO ROZVOJE OSÍDLENÍ

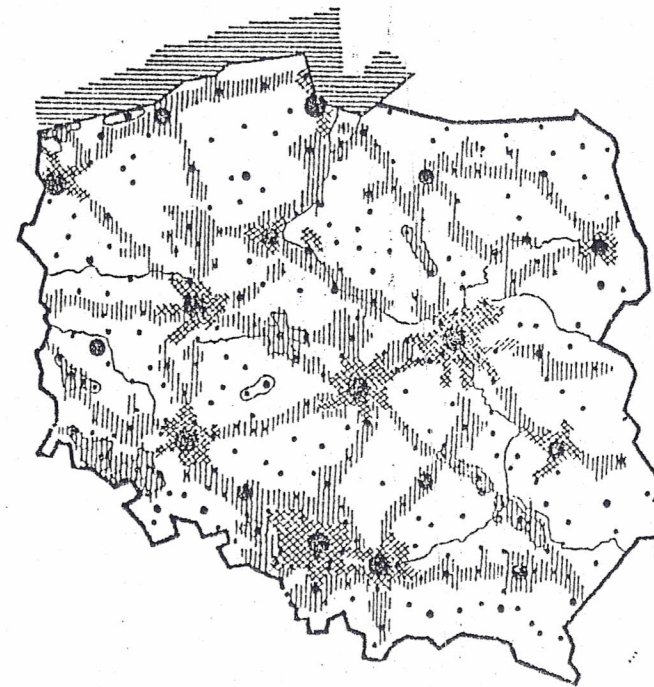
(T.MRZYGLÓD)

1985

- ☐ MĚSTSKÉ AGLOMERACE NAD 500 000 OBYV.
- ⊙ MĚSTA - 300 000 - 500 000 OBYV.
- MĚSTA - 100 000 - 300 000 OBYV.
- MĚSTA - 50 000 - 100 000 OBYV.
- ⊙ VĚDECKO-VÝZKUMNÉ CENTRUM
- ▨ SYSTÉM TECHNICKÉ INFRASTRUKTURY
- ▨ ÚZEMÍ INTENZIVNÍ URBANIZACE

(B.MALISZ)

2000

LEGENDA - VIZ PŘEDCHOZÍ PŘÍLOHU

0 200 km

20 Mrzyglódovo schéma hlavních tahů technické infrastruktury je v souladu s Maliszovým modelem rozvoje osídlení. Již v poslední době se však ukázalo, že jak rozvoj aglomerací, tak i růst osídlení položeného v osách urbanizace, bude probíhat pomaleji než se předpokládalo před 15 lety.

4. TŘÍSTUPŇOVÁ STŘEDISKOVÁ SOUSTAVA OSÍDLENÍ

Soustava uplatněna v 60tých letech v ČR dle Christallera

A) CHARAKTERISTIKA STŘEDISEK

Nestředisková sídliště

- minimální vybavenost
- bez státní podpory bytové výstavby
- blokováno rozvoj

1. Střediskové sídliště 1. stupně = MÍSTNÍ

- nejmenší středisko
- optimální standard městské úrovně
- někdy nemocnice I. typu a základní školy
- postupné soustřeďování obyvatel
- ve spádovém území 2. stupně = občanské vybavení + zaměstnání
- převážně zemědělské obyvatelstvo

2. Střediskové sídliště 2. stupně = OBVODNÍ (okres)

- komplexní městský standard včetně 1. stupně
- vybavenost 2. stupně i pro střediska 1. stupně a jejich území
- zpravidla střediska průmyslu
- nemocnice II. typu a střední školy

3. Střediskové sídliště 3. stupně = OBLASTNÍ (krajské)

- nejvyšší koncentrace výrobních i nevýrobních odvětví
- plní i funkce střediska 1. a 2. stupně
- občanské vybavení = vyšší sortiment - sportovní zařízení, divadla, muzea, galerie atd.
- nemocnice III. typu a vysoké školy

B) NOVÉ ČLENĚNÍ

1. členění do 9ti stupňů = 3 velká centra

2 střední střediska

2 malá střediska

2 nestředisková sídla (trvalého významu a ostatní)

2. poslední návrh = 11 stupňů

- vyšší centra = nejvýznamější
- = významná
- = ostatní
- střední centra = dtto
- nižší centra = dtto
- malá centra = významější
- = ostatní

C) CELKOVÁ KRITIKA NEDIFERENCOVANÉHO POUŽITÍ TŘÍSTUPŇOVÉ SOUSTAVY OSÍDLENÍ

1. Nerovnoměrnost rozmístění sídel

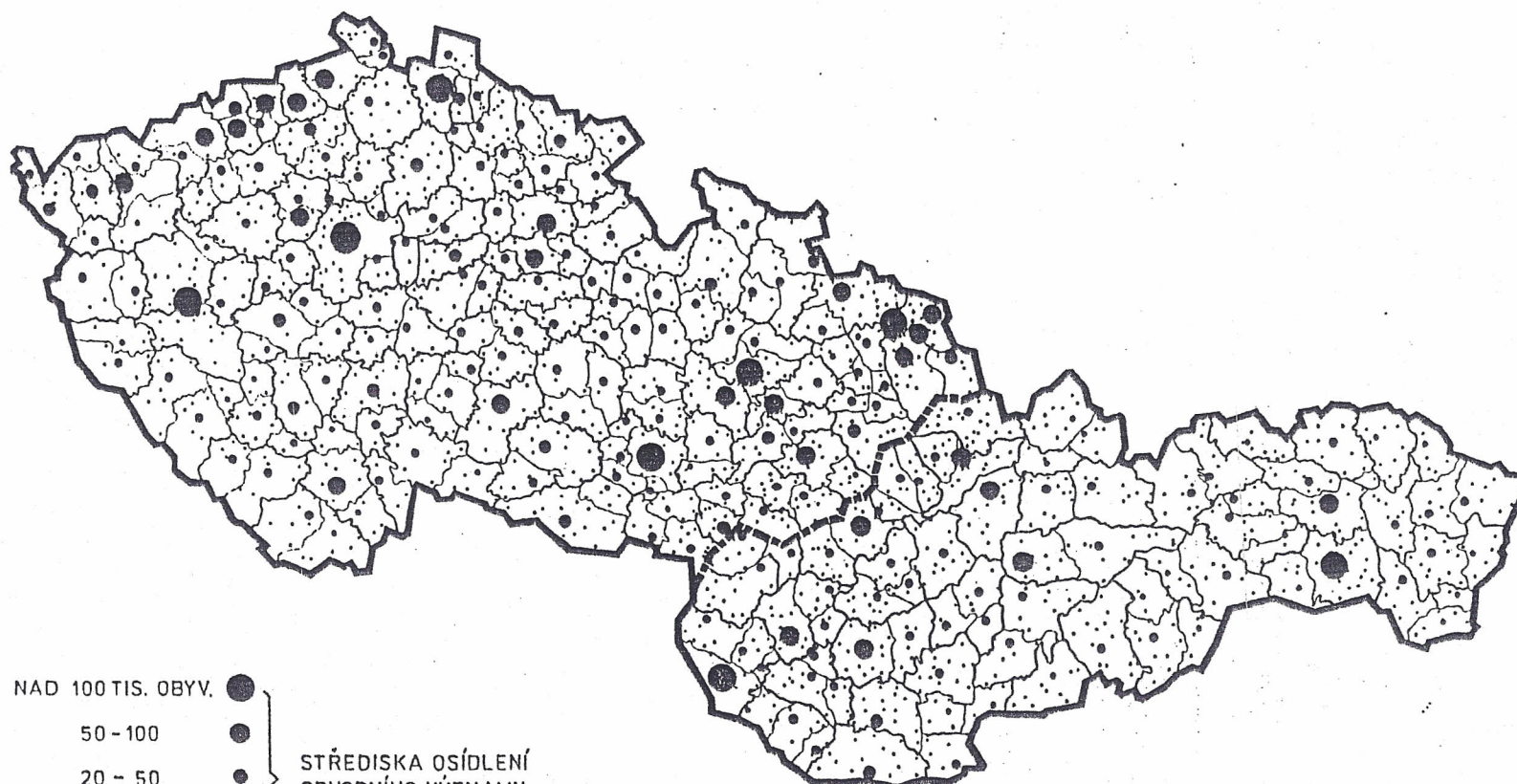
- terén = vedení komunikace = křižovatky?
rovinný, nestejně zdroje vody
nestejná bonita půdy
vodní tok, přístav
- hory a vodoteče
- dosažitelnost půdy vhodné bonity

2. Nerovnoměrnost rozmístění průmyslu
 - proces industrializace
 - výskyt surovin
 - komunikační skelet verzus průmysl (pára, elektřina a benzín)
 - aglomerace fondů
 - průmysl vytváří nové preference
 - průmysl může význam středisek zvýšit i snížit
3. Rušivý vliv komunikačních tras
 - komunikace, mosty, řeky, plavební kanály
 - průmysl + komunikace spolupůsobí
 - posun v hierarchii sídel
4. Sezonní posun potřeb sídel v rekreačních oblastech
 - vybavenost = v sezoně potíže pro stabilní obyvatele
 - v sezoně několikanásobek počtu stálého obyvatelstva
 - otázka druhého bydlení
5. Vliv jednotlivých sídel za hranice vymezené třístupňovou soustavou
 - různá sídla = různá síla vlivu
 - typy měst určuje: sociální struktura
politický život
demografická struktura
sociální život
kulturní úroveň
 - lázeňství, univerzity
 - speciální střední školy
6. Problematičnost spádovosti okrajových sídel
 - půdorys sídel = centrická, silnicovky, podélné, členité, rozptýlené
 - lidský činitel = různost názorů a vlivů
 - schematicnost představy
7. Statický charakter třístupňové soustavy osídlení
 - různorodost podmínek
 - diferenciacce
 - nerovnoměrnost rozvoje
 - aglomerace a metropolitní oblasti
8. Velikostní řada sídel je plynulá
 - naopak středisková soustava vykazuje stupně

D) GRAFICKÉ ZNÁZORNĚNÍ

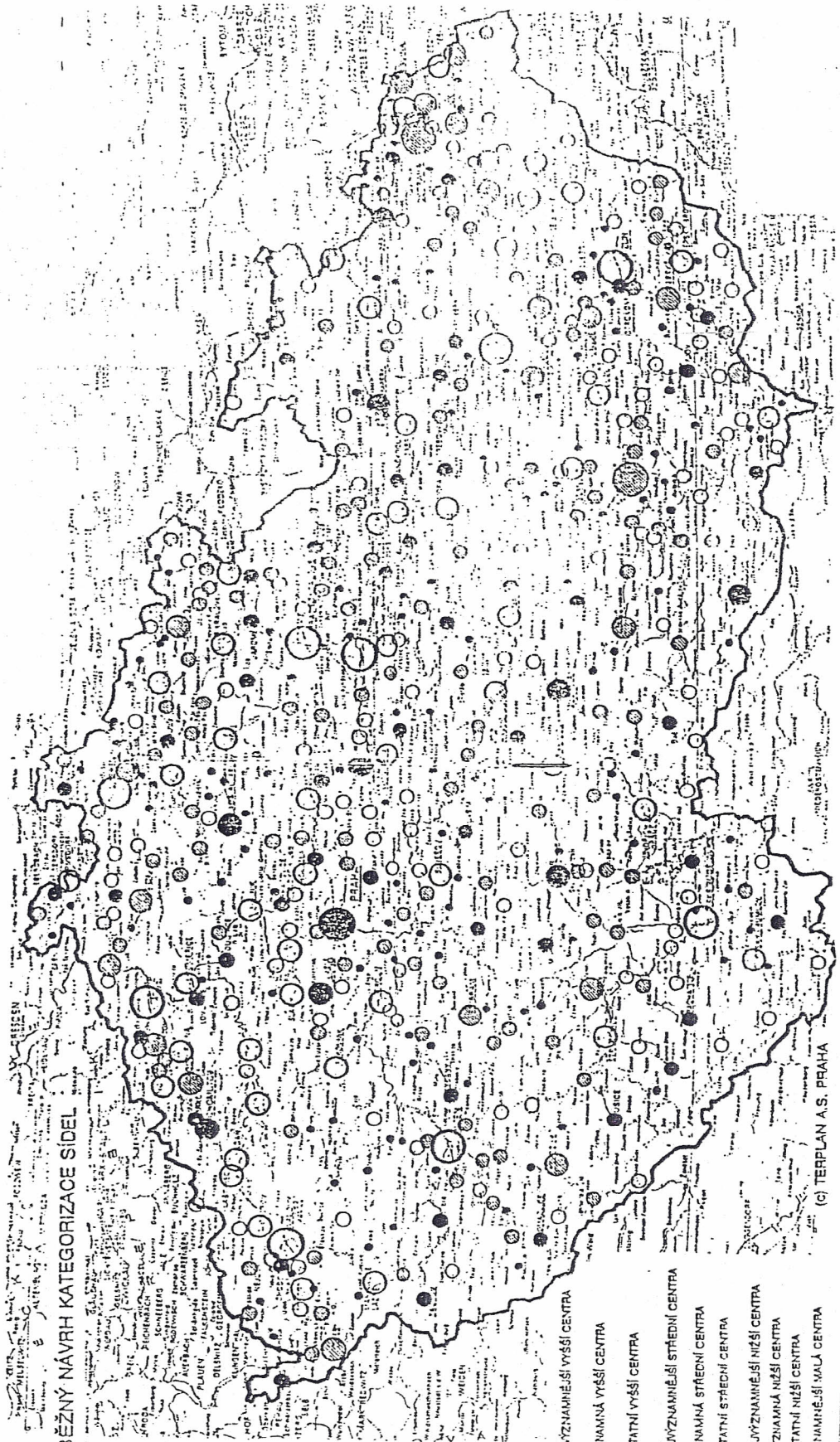
1. Středisková soustava osídlení ČSSR
2. Předběžný návrh kategorizace sídel

STŘEDISKOVÁ SOUSTAVA OSÍDLENÍ ČSSR

31 Střediska osídlení obvodního významu jsou poměrně rovnoměrně rozložena po celém území státu.

PŘEDBĚŽNÝ NÁVRH KATEGORIZACE SÍDEL

- I. NEVÝZNAMNĚJŠÍ VYŠŠÍ CENTRA
- II. VÝZNAMNÁ VYŠŠÍ CENTRA
- III. OSTATNÍ VYŠŠÍ CENTRA
- IV. NEVÝZNAMNĚJŠÍ STŘEDNÍ CENTRA
- V. VÝZNAMNÁ STŘEDNÍ CENTRA
- VI. OSTATNÍ STŘEDNÍ CENTRA
- VII. NEVÝZNAMNĚJŠÍ NIŽŠÍ CENTRA
- VIII. VÝZNAMNÁ NIŽŠÍ CENTRA
- IX. OSTATNÍ NIŽŠÍ CENTRA
- X. VÝZNAMNĚJŠÍ MALÁ CENTRA

(C) TERPLAN A. S. PRAHA

5. PROCES URBANIZACE

Urbanizace = mnohostraný sociálně ekonomický a územně
technický proces
= rozhodný vzestup s nástupem industrializace
19. století

A) PROCES URBANIZACE PŘEDSTAVUJE

- stěhování obyvatelstva do měst
 - růst měst
 - změny funkčního využití území sídel
 - koncentrace městských druhů činností (funkcí)
 - intenzifikace dtto
 - diferenciaci dtto
 - vznik nových forem a prostorových struktur osídlení
(aglomerace, předměstí atd.)
 - rozšíření městského způsobu života:
 specifická struktura styků
 kultury
 systém hodnotových orientací
- = Stěhování obyvatel do města (postupně přes malé města
do velkých)
- = SKRATÁ - NEPŘÍMÁ URBANIZACE
- = Přesun obyvatelstva do měst a jeho zrychlení
- = Zemědělství uvolňuje lidi pro jiné činnosti
např. zemědělská půda ve Francii:
 rozsah 2ha uživil v 18. století = 1 obyvatele
 roce 1970 = 20 obyvatele ✓
 budoucnosti = 40 obyvatele
- = BELETRIE = tradiční odpor k městům a jmenovitě k vel-
koměstům (neřest, nemoce, alkoholismus, mravní úpadek
atd.)
- = Město jako myšlenkové ohnisko a centrum rozvoje
- = Prodlužování lidského věku (1730=25let, dnes=76let) ✓

B) ČÍSELNÉ ÚDAJE A PŘEHLED

Vývoj obyvatel světa (v milionech)

Rok	Obyvatelstvo světa	Obyvatelstvo měst nad 5.000 obyv.
1800	905	25
1850	1 170	75
1900	1 610	220
1950	2 500	720
Růst	2,76x	288x

Růst podílu městského obyvatelstva

Rok	světa	vyspělých zemí
1950	30%	54%
1960	34%	60%
1970	37%	67%
1980	40%	71%

Městské obyvatelstvo v Československu 1961-2010

Rok	Podíl měst. obyv. v % ČSFR	Podíl měst. obyv. v % ČR	Podíl obyv. die OSN SR	Podíl obyv. die OSN Vyspělé země
1961	44,6	50,7	30,5	46,9
1970	52,5	58,5	39,7	55,2
1980	61,4	66,0	52,0	62,9
1990	68,9	72,0	63,0	69,4
2000	73,6	75,5	70,0	74,4
2010	76,9	78,0	75,0	78,5

Podíl obyvatelstva žijícího v městech současné Evropy

Evropa - celek	72%
- sever	86%
- západ	80%
- jih	63%
- východ	60%

C) VÝVOJ URBANIZACE A JEHO PODMÍNKY

Znaky preindustriálního města:

1. Složitá sociální struktura - vznik tříd mimo zemědělství
2. Směna zboží
3. Malá velikost měst
4. Větší hustota zástavby než u venkovských obcí
5. Maximální využití zdrojů energie
6. Stavba monumentálních budov
7. Pomalý růst počtu obyvatel

Faktory růstu měst

1. ZEMĚDĚLSKÁ REVOLUCE - produktivita zemědělství
2. PRŮMYSLOVÁ REVOLUCE
 - uhlí - palivo
 - vlastnosti parního stroje
 - soustředování průmyslu a obyvatel
 - konec bydlení v individuálních domcích - vznik činžovních domů
3. POKROK V ORGANIZACI PRŮMYSLU A OBCHODU
 - účinná směna
 - pokrok v dopravě, obchodě a peněžnictví
 - "obchodní revoluce"
4. ZLEPŠENÍ DOPRAVY
 - doprava železniční a lodní
 - železniční doprava pro malá místa finančně nedostupná
5. DEMOGRAFICKÁ REVOLUCE
 - snížená úmrtnost
 - zlepšení hygienických podmínek
 - zlepšení životní úrovně
 - zachování vysoké úrovně porodnosti

= Dětská úmrtnost na 1.000 živě narozených dětí:
1730 = 250, dnes = 20, 2000 = 10
6. VÝVOJ ZDRAVOTNÍHO INŽENÝRSTVÍ

7. KULTURNÍ A PSYCHOLOGICKÁ PŘITAŽLIVOST MĚST

D) ZPOMALENÍ RUSTU MĚST A MODIFIKACE URBANIZACE

- změny: 1. ve zdrojích energie (elktřina)
2. ve spojích
3. v nákladní dopravě
4. ve struktuře průmyslové výroby
5. ve skladbě spotřeby
6. v osobní dopravě
7. ve způsobu bydlení

E) RUST PŘEDMĚSTÍ

(vtahování malých sídel do organismu města) = 4 období

1. fáze = poprvé přímé působení města na zemědělské obce
(změna struktury zemědělských závodů, názory, mravy, sociální mobilita)
2. fáze = přizpůsobení k poměšťování = město působí svým životním slohem přímo na obce
3. fáze = invaze = změna užívání zemědělské půdy, symboly městského života: nájemní dům, hotel, kavárna
4. fáze = integrace obce do městského organismu, městská doprava, telefon, vodovod, kanalizace, právní začlenění (případ Ostravy)

F) STUPEŇ URBANIZACE

Procentuální podíl obyvatel měst z celkového počtu obyvatel daného území (regionu, státu, kontinentu, světa)
Rozdílnost definice města (podle počtu obyvatel, historické hledisko, právní postavení a pod.)

G) STROP URBANIZACE

= nasycení urbanizace

= ukončení urbanizace

Příklad: Británie = 1926 = 78,7%

1961 = 78,3%

cca při 50% dochází k zpomalení

při 75% dochází k zastavení i k poklesu

H) SKRYTÁ URBANIZACE (poměšťování)

1. Změna charakteru sociálních vztahů mezi lidmi

- změna vnitřní mocenské struktury rodina
- oslabení příbuzenských vztahů

2. Vnější vztahy

- zvýšení významu módy
- vnější vzory chování
- zvýšení významu politických názorů

3. Kultura bydlení

- koupelny
- ústřední topení
- celkové vybavení bytů

4. Životní způsob

- výživa
- využití volného času

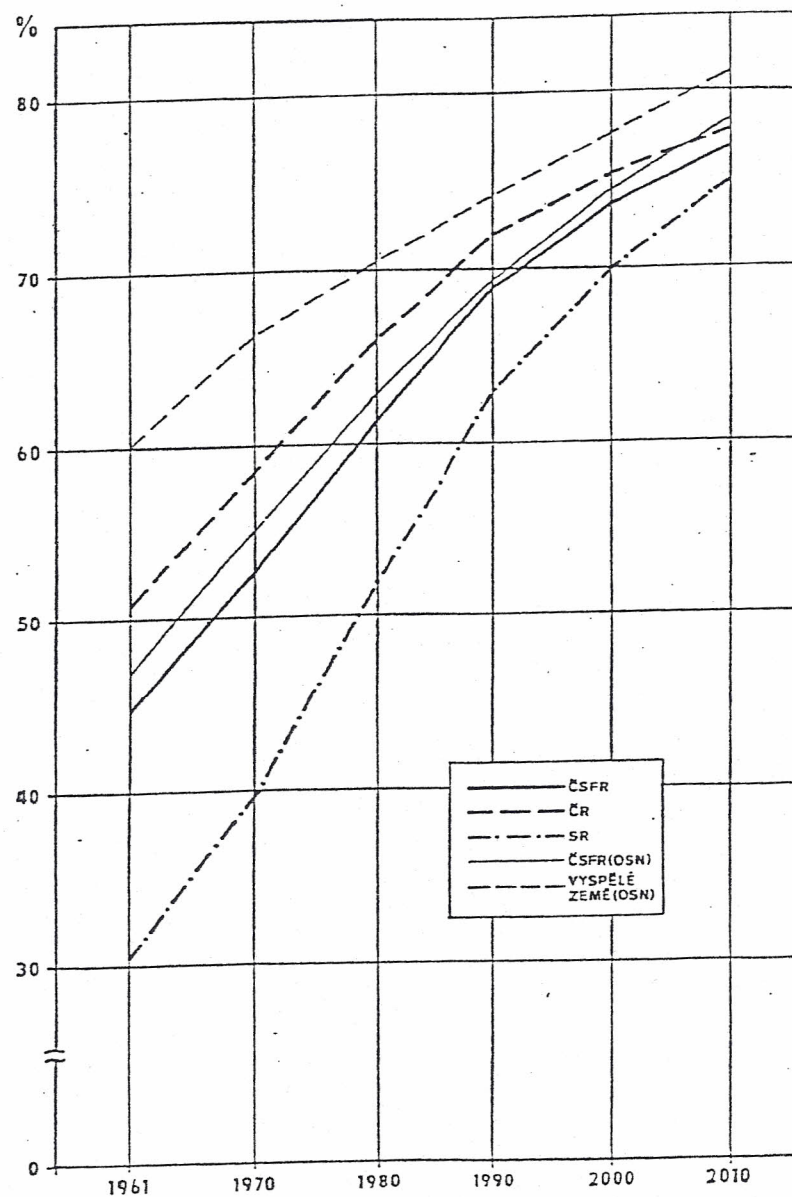
- klasa samozásobení
- zmenšení významu lokálních skupin

Vtahování vesnice do organismu města = INCORPORACE

CH) GRAFICKÉ ZNÁZORNĚNÍ

Vývoj podílu městského obyvatelstva 1961 - 2010 v %
 (ČSFR, ČR, SR, ČSFR(OSN), vyspělé země (OSN))

PODÍL MĚSTSKÉHO OBYVATELSTVA
 1961-2010 (v %)

6. MĚSTO A JEHO VÝVOJ

A) STAROVĚKÉ MĚSTO

První plán = sumerské město NIPUR - hliněná tabulka

Atheny, Řím - forum romanum,

- první činžovní domy
- kanalizace (cloaca maxima) + zásobování vodou
- dlážděné ulice
- dálkové komunikace (Via apia)

B) STŘEDOVĚKÉ MĚSTO

Středověké a přechod na novověké město

= vznik - původní keltské osídlení

- kolonizační města (Přemyslovci), uliční osnova, tvar náměstí

- horní města (Kutná Hora, Jihlava, Příbram)

= lokátoři - zakladatelé měst (lhůty = Lhota, Lehota)

= důvod vzniku města:

- a) obchod - tržní města
- b) místo řemesel (výroba)
- c) podhradí (hradý jako administrativní centra a poskytnutí ochrany)
- d) těžba nerostů (Kutné Hory, Březové Hora, Mariánské Hory)

= umístění města - křižovatka obchodních cest

- přechody řek = brody (Havlíčkův Brod)
- podhradí (bezpečnost)
- v místě těžby nerostů

= vztah města k řece = město se staví zády k řece (řeka slouží k likvidaci odpadu, problém s obranou města - hradby)

- výškové vztahy = Praha (přízemí vzrostlo cca o jedno podlaží)

= úloha hradeb - obrana (ale také právo)

= funkce města - náměstí (trhy, podloubí)

- hradby (obrana, brány, uzávěra města na noc)
- meziprostor (velkorysost, volný prostor pro další rozvoj)
- zástavba mimo hradeb (v čase obléhání zničeno)

= půdorys měst - rostlý (nepravidelný)

- šachovnicový (kolonizační města - viz New York)

- půdorys = pamět měst

- devastace v období do roku 1989

= šířka ulice - starověk = chodec (severní Afrika = nosič vody)

- středověk = jezdec + koňský potah

- novověk = automobil

= velikost náměstí a města:

- velikost Olomouce (druhé největší město českého království = 1.200x900m), Č.Budějovice (700x460m)
- velikost náměstí (Jihlava = 100x350m, Č.Budějovice)

- = cca 140x140m)
- = složky středověkého města
 - městanský dům (funkční jednotka = bydlení, výroba, obchod-prodej, služby) + zahrada = másthaus
 - radnice, kostel, škáster, řemeslnické ulice (masné krámy, náměstí-tržiska-podlouhí, špitál, zahrady
 - městské hrady → městské brány, konstrukční profil hradeb (vodní příkopy, prostor před hradbama zcela uvolněný)
 - funkce hradu - citadela (součást hradebního systému města (Norimberk))
- C) VZNIK A VÝVOJ NOVOVĚKÉHO MĚSTA
 - = vznik předměstí - rozvoj za hradbami často ještě ve středověku; růst předměstí podél výpadoových komunikací (růst písmí)
 - = hrady jako překážka dalšího rozvoje
 - = zánik hradeb
 - = vznik okružních tříd - vznik městských bulvářů (široké městské třídy, umístění reprezentativních budov (divadla, muzea, banky atd. = Cheb, Praha), vznik městských parků (promenády s výsadbou zeleně = Opava, Praha, "planty - Krakov, Vídeň - Ringstrase
 - = význam železniční dopravy - situování tratí a nádraží vůči městu (tečování městského pádorysu), "zhlavová nádraží" (Paříž - Gard D, Orsay = muzeum, Praha - Těšnov), nádražní třídy (Olomouc, Strakonice atd.)
 - = funkční náplň předměstí - velké plochy průmyslu a dělnické ubytování (kolonie, cottages)

D) TEORETICKE MODELY MĚSTA

- = utopista - F. Bacon, Thomas Moor: Utopie, Fourier (fanagy), Bolzano, Campanella: Sluneční stát
- = Ebenezer Howard - 1892-1928 (Zitra, Zahrady města budoucnosti = hnutí Zahradních měst (mezinárodní organizace) - cca 32.000 obyvatel (samostatná výrobně-sídelní jednotky), Londýnské satelity (Welwyn atd.), Praha - Ořechovka
- = pásmová města = Miljutin (Volgograd) - Volha, park, obytné pásmo, silnice, zelené pásmo, výrobní pásmo, železnice
- = teorie sousedské jednotky (navborhoodunit) aplikace sousedských vztahů z venkova, "město není strom", město jako prostor hluboké anonymity, dnes pouze jako pořádací princip
- = Prof. Malisz: Teorie prahů = geografická, kvantitativní, strukturální, překročení prahů znamená mimořádné investiční náklady a to jednorázové, překonání prahů je proto vždy velmi obtížné
- = teorie satelitních měst = Švédsko - Stockholm (situované na městské železniční rychlodráze, v prostoru satelitů zapuštěno pod zem, výstup přes městské centrum

E) GRAFICKE ZNÁZORNĚNÍ:

1. Miljutinův plán sídli při závodě Traktostroj (Volgograd)
2. Diagram obecné tendence prahových nákladů (Prof. Malisz)

Miljutinův plán sídliště při závodě Traktorstroj.
(Volgograd)

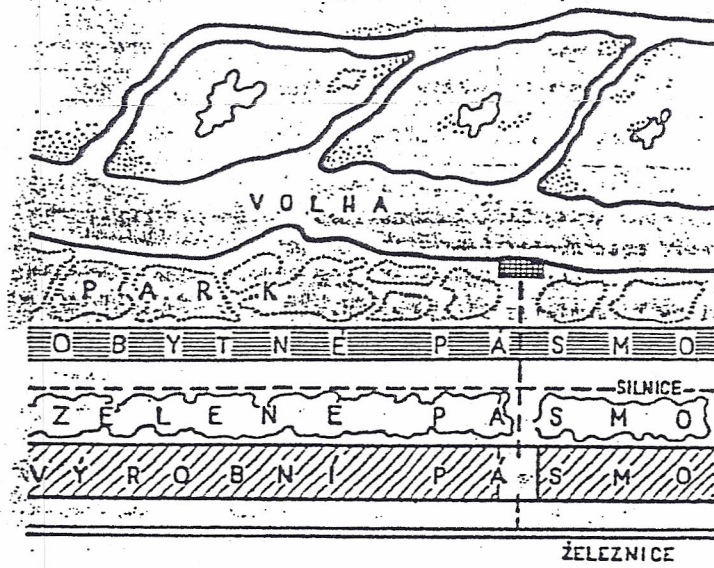
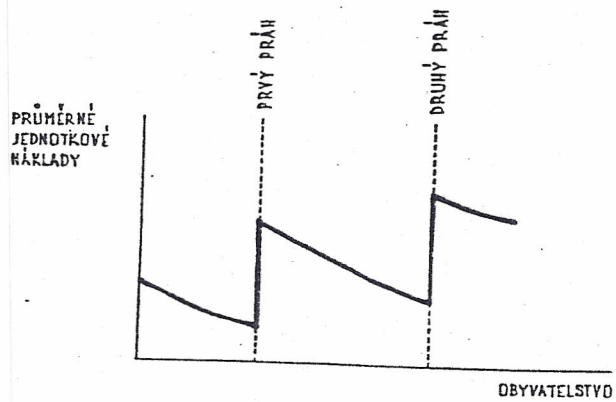

Diagram obecné tendence prahových nákladů (průměrných jednotkových nákladů)

7. TYPOLOGIE A KLASIFIKACE MĚST

A) Klasifikační hlediska

- velikost (území, obyvatel)
- velikostní podíl přechodného obyvatelstva
- geografická poloha
- druh urbanistické a sídelní struktury
- půdorys (centrální, podél komunikace, rozptýlený)
- vývoje (historický, těžba, průmysl, doprava atd.)
- administrativně správní postavení
- hlediska etnická (přítomnost národnostní menšiny, monoetnické, víceetnické, různorodé atd.)
- kritéria kulturně-civilizační
- ekonomická klasifikace
- demografická klasifikace
- dopravní význam
- strategický význam
- případně další

FAKTORY OVLIVŇUJÍCÍ TYPOLOGII SÍDELNÍCH ÚTVARU

Typologie sídelních útvarů závisí na různých faktorech.

Možné členění podstatných faktorů:

1. velikost

2. vývoj - podle společensko-ekonomických faktorů:

- otrokářské
- feudální
- kapitalistické

3. výsady měst - svobodné, královské

- korunovační
- kolonizační
- pevnostní
- hornické
- přístavní

4. administrativní - místní, okresní, krajské, republikové
státní, kontinentální, celosvětové

5. společensko-hospodářská funkce

- specializované funkce
- monofunkční

6. míra centrality

7. typ seskupení - samota, osada, vesnice, malé město,
město, urbanizovaný prostor, urbanizo-
vaný region, základní makroregion,
vyšší makroregion, celouzemní region

8. prostorové uspořádání:

= celku: - kompaktní (bodový)

- pásový, pásmový
- radiální (vějířový, stromový, hvězdicový)
- síťový

= prvků:

- středový
- segmentový
- monocentrický, bicentrický, polycentrický
- hierarchizovaný
- s výrazným centrem
- kompaktní

- přerušované
- neuzavřené
- pravidelné
- nepravidelné

9. přírodní podmínky:

- terén - rovina, svahy, údolí, vrchovina, kotlina
 - voda - na vodě, při vodě, pod vodou, při toku, na toku
 - porost - při lese, v lese
 - klima - studené, mírné a teplé pásma
10. poloha - na úrovni území nebo vody
- nad úrovní území nebo vody
 - pod úrovní území nebo vody

B) Příklad možného přístupu

Klasifikace dle Dr. Jiřího Musil: Sociologie soudobého města, Svoboda, Praha 1967

I. HOSPODÁŘSKÁ STŘEDISKA

A. Městská střediska primární produkce

1. Zemědělství
2. Rybářství
3. Hornická (Karviná, Kirunavare)
4. Vzniklá na základě těžby ropy (Baku)
5. Dřevařská (Finsko, Kanada)

B. Průmyslová města

1. Monoprůmyslové (hutnictví, strojí, chemie, textil (Liberec), konfekce (Prostějov), potravinářství, automobily (Ml. Boleslav, Kopřivnice, Detroit)
2. Poloprůmyslová

C. Obchodní střediska

1. Světová (Londýn, Amsterdam)
2. Národní (v podstatě všechna velká města)
3. Regionální (zhruba všechna střední města)
4. Místní (Plovdiv, Poznaň)

D. Dopravní města

1. Přístavy (Hamburk, Komárno)
2. Železniční (Č. Třebová, Bohumín)

E. Města skladovacích zařízení (Kanada)

F. Města bank a pojišťoven (Düsseldorf, Bejrut)

II. POLITICKÁ STŘEDISKA

A. Světová politická střediska (New York, Ženeva, Paříž, Vídeň)

B. Národní hlavní města (Praha, Bratislava, Varšava, Budapest)

C. Regionální správní střediska různých druhů a stupňů (Ostrava, Brno)

D. Města soudní (Haag, Brno)

III. KULTURNÍ STĚDISKA

A. Střediska světové kultury

1. Univerzitní města (Oxford, Heidelberg)
2. Města vědecká (Dubno, Houston)
3. Střediska produkce kulturních statků, knih, filmů, módy (Lipsko, Hollywood, Frankfurt nad Mohanem)
4. Města muzea (Benátky, Bruggy)
5. Města památná a symbolická (Výmar, Jeruzalém, Stradford nad Avonou)

B. Náboženská centra

1. Hlavní města jednotlivých náboženství (Řím, Lhasa)
2. Poutní města (Čenstochová, Lurdy)
3. Náboženská památná města (Mekka, Betlém, Hebron)

IV. VOJENSKÁ MĚSTA

- A. Pevnostní města (Gibraltar, Naarden, Josefov, Hradec Králové)
- B. Posádková města (Terezín, Olomouc)
- C. Města vojenských základen (Aden, Singapur, Quantanamo)

V. REKREAČNÍ MĚSTA

- A. Lázeňská města (Karlovy Vary, Bath, Baden-Baden)
- B. Turisticko rekreační střediska (St. Moritz, Špindlerův mlýn, Horní planá)
- C. Kulturně turistická města (Salcburg, Dubrovnik, Bayroith)
- D. Města zábavní (Monte Carlo, San Remo, Las Vegas)

VI. OBYTNÁ MĚSTA

- A. Obytné satelity - města noclehárny v okolí metropolí (Walwyn Garden City u Londýna, Wáliligby a Stockholmu)
- B. Města důchodců - některá města v Kalifornii, na Floridě a na Hawaji)

VII. SMÍŠENÁ MĚSTA

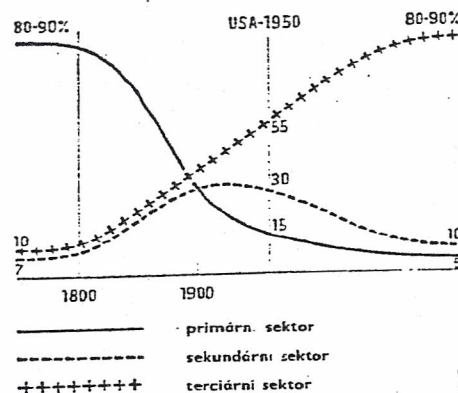
města bez výrazné dominantní funkce

8. URBANISTICKÁ STRUKTURA MĚSTA

DEFINICE: Urbanistická struktura města je představována charakteristikou a velikostí funkčních ploch (zón) města a jejich vzájemnými vztahy, vazbami a interakcemi.

A) VÝVOJ ZÁKLADNÍCH VÝROBNÍCH SEKTORU

- SEKTORY: 1.primární (zemědělství + těžba surovin)
 2.sekundární (průmyslová výroba)
 3.terciární (služba v nejširším smyslu slova)
 quaternární (finančnictví, špičková kultura, věda, výzkum, vysoké školství, vrcholová administrativa)

RYCHLOST A AKCELERACE HOSPODÁŘSKÉHO POKROKU

Vývo: průmyslové výroby ve Francii:

1910	100	1952	130
1939	105	1960	230
1948	104	1965	330
1950	117	1968	400

Roční přírůstek průmyslové výroby během období 1952-1960:

Japonsko	13,1%	Holandsko	5,5%
SSSR	10%	Belgie	3,1%
NSR	8,5%	Velká Británie	3%
Itálie	8%	USA	2,7%
Francie	7%		

Vývoj poměru sektorů v procentech:

	Primér	Sekunder	Tercier
konec 18.století	80-90	7	10
1950 - USA (Francie)	15(30)	30	55
1965 - USA (Francie)	8(18)		
Cílový stav	5	10	80-90

Jean Fourastier (1907 - ?)

inženýr, ekonom, právník, univerzitní profesor

Publikace: Velká naděje XX.století

Civilizace roku 1975

Dějiny zítřka

Strojová výroba a blahobyť

4

B) ATHÉNSKÁ CHARTA A ZÓNOVÁNÍ MĚSTA

Athénská charta - výsledek jednání 4. kongresu CIAM jehož určujícím tématem bylo funkční město. Pojem funkčního města vycházel z názoru, že forma města je determinována jeho základními funkcemi: bydlením, prací, rekreací a je navzájem integrující dopravou.

Zásadní stanoviska 4. kongresu CIAM byla formulována na lodi *Patris II* během plavby z Marseille do Athén, za krátkého pobytu v Athénách a při plavbě zpět.

CIAM = Congrès Internationaux d'Architecture Moderne
Hlavní principy funkčního města jsou rozvedeny v Athénské chartě. Mezi nejdůležitější z nich patří:

1. Urbanismus je organizace všech funkcí kolektivního života v aglomeracích a na venkově. Urbanizace není určována estetickými hledisky, ale výhradně funkčními potřebami.
2. Především je nezbytné uspořádat tyto základní funkce:
bydlení
výrobu
rekreaci

Jejich základními nástroji jsou: rozdělení území
organizace dopravy
správní opatření

3. Vztahy mezi obytnými územími, zelení a sportem, dopravními plochami, vycházejí z ekonomických a společenských zásad, podmíněných hustotou osídlení, určenou regionálními plány. Chaotické členění území, vyvolané nákupem, spekulací a dědickými vztahy, musí být nahrazeno pozemkovou ekonomikou, kolektivní a metodickou.

Nedostatkem jejich praktické realizace byla jejich častá redukce na pouhý požadavek vymezení základních funkčních ploch, přičemž za ideál se považovalo jejich striktní oddělení od jiných městských složek.

V praktické urbanistické činnosti se nejmórazněji projevila pravidla následujících 3 bodů:

1. Klíčem k urbanismu jsou čtyři základní funkce:

bydlet
pracovat
rekreovat se
dopravovat se.

2. Plány určují strukturu každého sektoru - jeho klíčové funkce - a stanoví jeho umístění.

3. Cyklus každodenních funkcí: bydlení, práce a rekreace se řídí hlediskem důsledné ekonomie času, přičemž bydlení je základem urbanistické činnosti a východiskem všech opatření.

Zóna = plošná část města s převažující rozhodující činností města.

FUNKČNÍ ZÓNA

1. bydlení = organizace (obytná skupina = sousedská jednotka, obytná okrsek, obytná čtvrť, obytný obvod - pouze velká města.

Individuelní bydlení = 50 - 200 obyvatel na ha

Bydlení v činžovních domech = cca 300 - 400 obyvatel/ha
Docházkové vzdálenosti

Walter Alexander: "Město není strom" (kritika)

2. výrobní = organizace (městské výrobní oblasti, městské výrobní obvody, výrobní okrsek, decentralizovaná (detaršovaná) průmyslová zóna)

3. služeb = (kultivace těla i ducha)

Občanská vybavenost = potřeba: denní, častá, občasná

Občanské zařízení: místní, širší, specializované

Městské centrum - největší stnoviště služeb

4. dopravní = vzájemně propojuje předchozí zóny

= Satelitní a trabantní města (švédský model) - bez výroby

Jane Jacobsová: Život a smrt amerických velkoměst

Samostatná role: - centrum města

- historické jádro města

- zájmové území města

Typy urbanistické struktury města: - kompaktní
- rozvolněná
- sektorová
- promíšená

Technická infrastruktura města

C) PODMÍNKY ROZVOJE MĚSTA

Podmínky rozvoje města a jeho urbanistické struktury představují v souhrnu sídelní potenciál a rozvojovou způsobilost města.

Celkový sídelní potenciál města je pak dán:

1. úrovní urbanizace příslušné oblasti, specifikem sídelní struktury a funkcí města v sídelní soustavě
2. rozsahem, charakterem a využitím základních prostředků
3. rozsahem a strukturou pracovních příležitostí
4. rozsahem dynamických odvětví a oborů v ekonomické struktuře města
5. potenciálem technického vybavení
6. potenciálem občanského vybavení
7. rozsahem a charakterem bytového fondu
8. rozsahem a charakterem zastavitelných ploch
9. počtem a strukturou pracovních sil pro rozvoj
10. významem a charakterem správních a řídicích orgánů
11. úrovní vzdělání a kvalifikace obyvatel
12. rozsahem a vlastnostmi území

70/encis/ Astray et al. Agglomera

D) ČLEŇENÍ DO SKUPIN FUNKČNÍCH PRVKŮ PRO ÚZEMNÍ PLÁNOVÁNÍ

1. průmyslová výroba a sklady MTZ (sekundární a část primárního sektoru)
2. zemědělská výroba (primární sektor)
3. bydlení (terciární sektor?)
4. občanské vybavení (terciární sektor)
5. zeleň a rekreace
6. doprava
7. technické vybavení

E) VELIKOST MĚSTA

Optimum = 50 - 200.000 obyvatel ?

Předpisy města - viz požadavek na dispozici

- požadavek na zapamatovatelnost

(sounáležitost s prostorem, pocit domova)

Poznámka: New York = Rockefellerovo centrum (mrakodrap =
cca 160.00 zaměstnanců)

9. ORGANIZACE A KOMPOZICE MĚSTA

a) Organizace a kompozice

A) STRUKTURY A PRVKY ORGANIZACE A KOMPOZICE

Výrazový materiál organizace a kompozice různých druhů struktur můžeme dělit na:

- statické (přírodní a vytvořené fondy)
- dynamické (člověk, lidé s příslušnými systémy, které podmiňují změny místa pozorování)

Z hlediska kompozice je rozdíl mezi přírodními a vytvořenými prvky: přírodní prvky: relativně stabilní, vázané na prostředí a člověk je může ovlivňovat pouze do určité míry, v určitém rozsahu a na určitém místě. Při jejich zapojení do celkové organizace a kompozice je nutno jim přizpůsobovat vytvářené struktury.

vytvořené prvky jsou pokud jde o stvárňování prakticky neomezeně variabilní.

1. Statické prvky:

- fyzická struktura vytvořená: přírodní:
 - místnost - přírodní buňka
 - budova - přírodní lokalita
 - část sídla - přírodní areál
 - sídlo - přírodní okmplax
 - oblast - přírodní oblast
 - kontinent - příroda na kontinentě
 - svět - příroda na zeměkouli
- subsystémy a prvky přírodní krajiny:
 - = terén (rovina, kopec, údolí, linie)
 - = porosty (zeleň)
 - = voda (tekoucí, stojatá)
- vytvořené subsystémy a prvky:
 - = sídla (různého významu a velikosti, které patří do systému zkoumaného místa)
 - = zóny, obvody, čtvrtě, okrsky, skupiny, bloky, zařízení

- #### 2. Dynamické prvky: (důležitý faktor pro utváření kompozice)
- = člověk (věk, pohlaví, smysly, sociální stav, vzdělání, zájmy, způsob vnímání, dispozice fyzické a psychické)
 - = objekty (charakter objektu, struktura osídlení, utváření objektu, vnitřní celku a podrobností, charakteristický znak pro zapamatování, míra užívání)
 - = prostor (místo: bod, linie, horizont vnímání, vzdálenost vnímání)
 - = čas (míra času vnímání, období, pracovní a nepracovní období, den, noc, přechody)
 - = pohyb (rychlost pohybu, způsob, prostorové podmínky, dopravní systém)
 - = ostaní podmínky (pozitivní: ticho, světlo, čistota, negativní: hluk, světelné omezení, pach)

B) CHARAKTIRISTIKA MĚST PODLE HOSPODÁŘSKÉ A POLITICKÉ FUNKCE

1. průmyslová města (Ostrava)
2. dopravní uzly (Bohumín, Přerov)
3. Správní města a kulturní centra (Olomouc, Ostrava, Opava)
4. lázeňská města (Karlovy Vary, Luhačovice)
5. zemědělská města (Klatovy, Č. Budějovice, Kroměříž)
6. rezervační města (Český Krumlov, Slavonice)

C) OBYVATELSTVO MĚSTA

Klasifikace měst dle velikosti, statutu a historie

ZALIDNĚNÍ MĚSTA:

- a) Stálý počet obyvatel:
1. Základní skupina (výroba, správa atd.)
 2. Obslužná skupina
 3. Nevýdělečná skupina (mládež, důchodci)

b) Přídavný počet obyvatel:

1. Přechodně ubytovaní (nemocnice, školy, věznice, výroba)

2. Dojíždějící skupina

Nákladnost a náročnost velkoměst (Budapešť = zřízení 1 pracovního místa znamená zvětšit počet obyvatel o 5!)

D) ROZVRŽENÍ ZÁKLADNÍCH ÚZEMÍ A PLOCH (ČLENĚNÍ MĚSTA)

- obytné území
- výrobní plochy a zařízení
- dopravní plochy a zařízení
- rekreační plochy a zařízení
- plochy pro služby (městské centrum)
- zájmové území města
- *černý*

E) PRINCIPY A PODMÍNKY KOMPOZICE:

1. Zákl. kompoziční principy: 1. Vyšší kompoziční principy:

- proporce	- míra
- rytmus	- orientace
- eurytmie	- kompoziční bod, uzel
- symetrála	- kompoziční linie, osa
- asymetrála	- tektonika
- kontrast	- rastr
- gradace	
- dominanta	
- průhled	
- otevřenost	
- uzavřenost	

3. Hlavní prostorové podmínky kompozice:

- bod	
- linie	uspořádání: - geometrické
- plocha	- organické
- hmota	- kombinované

5

b) Význam dopravy pro organizaci a kompozici města

A) ČLEŘNÍ MĚSTSKÝCH KOMUNIKACÍ (ULIČNÍ OSNOVA)

1. Třída - hlavní sběrná třída (napojení na skelet mimo město)
- hlavní třída
2. Sběrná ulice - hlavní sběrná ulice
- vedlejší sběrná ulice
3. Obytná ulice - hlavní obytná ulice
- vedlejší obytná ulice
4. Okrsková ulice - hlavní okrsková ulice
- obslužná okrsková ulice

B) ZÁSADY PRO ŘEŠENÍ ULIČNÍ OSNOVY

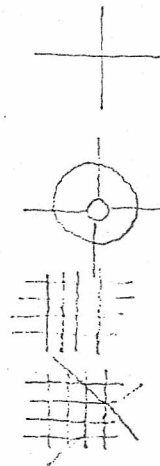
1. Přímé a výrazné spojení všech složek města se středem
2. Vzájemné spojení všech složek města
3. Průběžná (tranzitní) doprava nesmí zatěžovat střed města (obchvaty, okruhy, tangenciální třídy)
4. Nesmí být ulice neurčitého charakteru
Členění = Třídy, sběrné třídy, okrskové a obytné ulice
= hlavní, vedlejší a místní ulice
5. Průjezd vedlejšími ulicemi musí být časově náročnější (i věcně)
6. Ulice musí zajistit rychlost, plynulost a bezpečnost všech účastníků
7. Při změnách situace pečlivě vážit důsledky (Fulnek)

C) VŠEOBECNÉ PRINCIPY DOPRAVY VE MĚSTECH

1. Každá komunikace podélně spojuje a příčně rozděluje a to úměrně s růstem frekvence a kapacity
2. Doprava spojuje, ulehčuje a šetří čas, ale současně obtěžuje všechny obyvatele a uživatele města (např. zdravotní zátěž)
3. Nová kapacitnější komunikace přiláká další novou dopravu
4. Dopravu v centru (včetně statické) řešit záchytnými parkovišti
5. Centra jako pěší zóny
6. Chodník musí mít kvalitnější povrch než vozovka
7. Cyklistické stezky

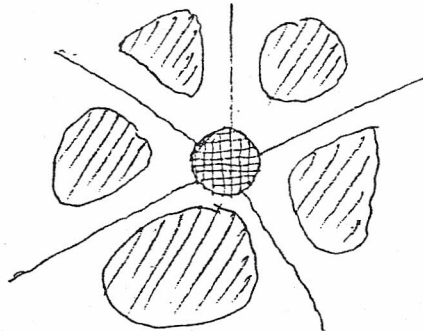
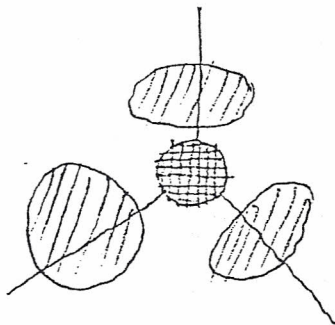
D) SYSTÉM ULIČNÍCH SÍTÍ (ULIČNÍ OSNOVY)

1. Radiální soustava = odvozená z křižovatky (spojuje centrum, špatné vzájemné spojení částí, vhodné pro malé města)
Při růstu vznikají okrsky a diagonální tahy
2. Radiálně-okružní soustava = původ v rostlém skeletu středověkého města (centrum překryvené dopravou = centralizace hlavních dopravních uzlů)
3. Pravoúhlá (šachovnicová) soustava = uměle koncipovaná města (nedostatek uhlopříčného spojení)
4. Pravoúhlá soustava doplněná diagonálami = spojení částí města, složité křižovatky, ostré a tupé úhly
5. Volná soustava = zpravidla méně hospodárná
Nezbytní kombinace různých systémů

E) DOPRAVA PŘI RUSTU MĚST

1. Vstupní komunikace prochází středem nového obytného obvodu
2. Vstupní komunikace do města prochází mezi novými obytnými obvody

10. VÝTVARNÁ HLEDISKA VÝSTAVBY MĚST

1. VLIV VELIKOSTI MĚSTA NA JEHO ČLENĚNÍ

- půdorys
- organizace
- segregace činností
- dostupnost

2. VÝTVARNÁ HLEDISKA VÝSTAVBY MĚST

Výtvarná hlediska v souvislosti s = účelnou organizací
= nejvyšší hospodárností

Skladba města: a) sevřená (kompaktní zástavba)
b) volná (složky jsou relativně samostatné útvary)

Růst měst a incorporace obcí (viz Praha a Ostrava)

3. KOMPOZIČNÍ A VÝTVARNÝ VÝZNAM STŘEDU MĚSTA

Střed města = obchodní, správní a kulturní ohnisko

- ústřední motiv = jasně vyvinuté centrum
- velká města = vznik subcenter (Ostrava, Brno, Praha)
- osobní automobil a centra = postupná převaha parkovišť
monotematicčnost, vymisťování funkce bydlení,
absence sociální kontroly, nárůst kriminality,
pauperizace městských center (Praha, Ostrava atd)
- vztah městského centra a historického jádra
- výtvarná úloha historického jádra

Vjem města - chodec

- automobil
- letadlo

Význam osvětlení (denní a noční působení)

- osvětlení objektů - z vnějšku
- ze vnitř
- osvětlení komunikací ?

Význam řeky a vodní hladiny v města (Praha - Vltava, Buda-
pešť - Dunaj, Ostrava - Ostravice Odra, Jablonec nad
Nisou - přehrada) = viz středověk - proměna významu

Přehlednost městského půdorysu (zapamatovatelnost)

Hlavní ulice města = osa (viz Paříž - Avenue Des
Champs-Elysees)

Kompoziční souvislost = spojnice železničního nádraží
a středu města = rozvojová osa (stanoviště městské
vybavenosti)

4. VÝŠKOVÉ ČLENĚNÍ MĚSTA

- S velikostí města roste počet výškových pásem
- Rozloha města závisí především na velikosti obytného
území

Rozvrh výškových pásem je určován:

- funkcí města
- životním způsobem obyvatel
- stávajícím zastavěním (lázeňská a zemědělská města)
- svázání a soulad staré a nové zástavby
- památkově chráněné stavby a soubory staveb
- kapacita dosavadních technických zařízení

- konfigurace terénu
- podmínky oslunění

Výškové členění = kompoziční řešení města
 = městské siluety
 = uplatnění horizontů budov

Kompoziční zásady při výškovém členění města

1. nejvyšší výškové pásmo je určeno pro střed města
2. výšková pásma se snižují od středu k okrajům
3. vyšší zastavění podél hlavních tříd
4. vyšším zastavěním zdůrazňujeme rovněž podružná centra města

Konkretní řešení mohou být velmi odlišná.

5. SILUETY, DOMINANTY A VSTUPY DO MĚSTA

Silueta = dálkový panoramatický pohled na město + souhrn jednotlivých dílčích obrazů
 = vázanost siluety s půdorysným řešením

Dominanta = dříve kostel, dnes vysoké správní budovy a průmyslové objekty

Panoráma je zpravidla vnímáno jen s několika stran

Vstupy do města

- důležitost příjezdů = silnice, železnice, letiště (odstrašující příklad Ostravy) - otázka prvního dojmu
- Styk obytného a průmyslového území = vstupy do průmyslových závodů (Vítkovické železárny a Nová huť)

6. SOUVISLOST KOMPOZIČNÍHO ŘEŠENÍ S PŘÍRODNÍMI PODMÍNKAMI

- konfigurace terénu
- řeka a vodní plochy (moře)
- kompozice v rámci celé krajiny
- hygienická a výtvarná uloha zeleně

7. NAVÁZÁNÍ NA TRADIČNÍ RYSY NAŠICH MĚST

Náhorní rostlé město = vyvýšené plateau zpravidla ohraničující jádro

Předměstí = obytná zóna, vodní plochy, zelené svahy

Význam centra = otázka přesunu centra

Památková ochrana = nutnost zachovat život v historických objektech i historickém jádru

Ochrana půdorysného a prostorového uspořádání

Přestavba historických jader

11. PŘÍRODNÍ PODMÍNKY VÝSTAVBY MĚST

1. TERÉNNÍ RELIEV A VÝŠKOVÁ ÚPRAVA ÚZEMÍ

a) Porovnání rovinného a nerovného terénu

Rovina - rozšiřování města

- hromadná doprava

- klima

- inundace

- spodní vody

- bez rekreace

- špatné odkanalizování

Nerovný terén - orientace svahů

- výtvarné řešení

- složitá konfigurace terénu tvoří města zajímavá

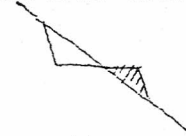
b) Výšková úprava terénu

- úprava svahů

- výšková úprava komunikační sítě

- výšková úprava obytného území (komunikace, chodníky, odvedení splaškových a dešťových vod)

- hospodárnost zemních prací

2. GEOLOGICKÉ A HYDROLOGICKÉ PODMÍNKY

a) Technické podmínky pro zakládání - únosnost základových pód = dobré základové podmínky od únosnosti 2,0 kg/cm²

b) Podzemní a povrchové vody - agresivní spodní vody, výška hladiny spodní vody, proudění spodní vody

Podzemní

c) Možnost zlepšování základových podmínek

d) Sesuvné terény

e) Výstavba v územích s podzemní těžbou - zajištění staveb proti účinkům poddolování

f) Zemětřesné úkazy - 12 stupňů dle Richterovy stupnice, naše seismické oblasti = Náchod, Cheb

3. VLASTNOSTI PŮD Z HLEDISKA ZEMĚDĚLSTVÍ

- bonitní třídy zemědělské půdy

- odnětí zemědělského půdního fondu zemědělské výroby (viz zákon o ochraně zemědělského půdního fondu)

4. KLIMATICKÉ PODMÍNKY

a) Srážky (u nás 600 až 1400 mm)

b) Tepelné poměry = 0-10°C - průměrné roční teploty v ČR

c) Větr - situování zdroje kouře

- tropy a subtropy - průvan v ulicích

d) Oslunění a orientace budov

- orientace obytných místností

- odstupy budov

- délka oslunění

- intenzita oslunění

- orientace sklonitého území

- orientace ke světovým stranám

5. HYGIENICKÉ PODMÍNKY: a) ovzduší, b) voda, c) hluk

12. OBYTNÉ ÚZEMÍ MĚSTA

A. Funkce bydlení

Obrana před počítačovými útoky

1. OBSAH BYDLENÍ JAKO URBANISTICKÉ FUNKCE

Mimo činnosti vázané na byt a obytný dům.

1. zásobování obyvatelstva potravinami a zbožím denní potřeby
2. plnění služeb obyvatelstvu (opravy, služby, zdravotnictví, vzdělání) *administrativa; kultura, sport, rekreace*
3. zásobování energiemi a vodou
4. odstraňování tekutých a tuhých odpadů
5. umožnění rekreace (odpočinek, sport, zábava)
6. dopravní obsluha (bydlení a obsluhy bydlení)
7. zajištění přepravy informací (pošta, telefon, TV atd.)

2. OBECNÉ TENDENCE OVLIVŇUJÍCÍ PROBLEMATIKU BYDLENÍ

- 1. další postupně stále pozvolnější vylidňování menších venkovských obcí
- 2. ve městech se zvyšuje počet fyzicky i morálně chátrajících bytů
- 3. rychlejší růst cenovných hospodařících domácností než počtu obyvatelstva.

Důvody: - zvýšená rozvodovost

- faktický rozpad manželství

- změna sociálního postavení důchodců

- snaha mladých jednotlivců po osamostatnění

POZOR: Bude se upouštět od dosavadního přísného oddělování funkčních zón.

Obytné zóny nemají vytvářet izolované mono-funkční území.

Počet členů domácností v %

1 - 24,2%	4 - 21,7%	7 - 0,3%
2 - 27,3%	5 - 6,2%	8 - 0,2%
3 - 18,9%	6 - 1,2%	Celkem - 100,0%

Podíl bytů

	1980	1991
s koupelnou	77,8%	91,8%
s WC	73,5%	
s ústředním topením	46,8%	74,9%

3. ŘEŠENÍ FUNKCE BYDLENÍ V ÚROVNI REGIONU JE PODMÍNĚNO:

(Velký územní celek)

1. strukturou sídelních útvarů
2. demografickým potenciálem území
3. ekonomickým potenciálem území

4. MAXIMÁLNÍ HODNOTY DOCHÁZKOVÝCH VZDÁLENOSTÍ

- 400 m = MŠ, jasle, prodejny základních potravin, čistírny, sběrný prádla
- 600 m = základní škola (I. stupeň), tělocvičny, zdravotní střediska, lékárny, tabák + PNS, jídelny, žehlírny, mandlovny
- 800 m = základní škola (II. stupeň), kluby (kulturní,

zájmové, důchodců), knihovny, plavecký bazén otevřený, širokosortimentní prodejny, restaurace, bufety, holičství a kadeřnictví, opravy průmyslového zboží

- 1000 m = zakázkové krejčovství, oprava punčoch a obuvi, pobočka státní spořitelny, zařízení požární ochrany

5. VLIV VELIKOSTI MĚSTA NA ČLENĚNÍ OBYTNÉHO ÚZEMÍ

- u středních měst vynechána čtvrt, u menších měst vynechán i obvod (členění pouze na okrsky)
- proměnný počet obyvatel obytného útvaru (obvod, okrsek)

6. ČLENĚNÍ PLOCH OBYTNÉHO ÚZEMÍ

- A) Základní plochy
1. obytné okrsky
 2. pozemky veřejných budov
 3. ulice a náměstí
 4. zeleň
- B) Vedlejší plochy
1. plochy nezávadné výroby
 2. dopravní zařízení
 3. rekreační a vodní plochy
 4. nezastavitelné plochy
 5. plochy pro zvláštní účely
- C) Vlastní obytný okrsek:
1. plocha zastavěná obytnými budovami
 2. plocha nezastavěná - okrskové hřiště
 - okrskové komunikace
 - okrsková zeleň
 3. plocha zastavěná veřejnými budovami okrskovými

B. Členění obytného území na obytné útvary

1. OBYTNÝ OBVOD

- nejvyšší dílčí útvar města
- zpravidla odpovídá administrativnímu členění města
- omezen hlavními třídami nebo hlavními sběrnými třídami (výpadekové komunikace)
- počet obyvatel 60.00 (20.000 až 100.000)
- často individuální charakter
- vybavení obvodu = uspokojení příležitostných potřeb obyvatel
- sběrné ulice člení obvod na čtvrti

2. OBYTNÁ ČTVRTĚ

- menší město se člení přímo na čtvrti
- vybavení čtvrti = obstarání častých potřeb obyvatelstva (specializované prodejny, kino atd.)
- počet 10.000 (5.000 až 20.000)
- vymezen sběrnými ulicemi i hlavními třídami
- sběrné ulice = 5 minut docházka = 300 m
- vymezená plocha 30 až 40 ha (protáhlá = 50 ha)
- čtvrti na okraji měst jsou vzdálenější než ve středu (od centra i navzájem)

- nadokrsková vybavenost = podél hlavní obytné ulice nebo v podružném centru
- průběžná doprava má být zcela vyloučena
- hlavní obytná ulice = spojnice středu čtvrti se středem města = architektonická a společenská osa (nezatěžovat dopravou - zásobování obchodů ze zadu)

3. OBYTNÝ OKRSEK

- zajišťuje základní potřeby obyvatelstva
- vymezen obytnými ulicemi
- docházkové okruhy základní vybavenosti = docházková vzdálenost max. 5 minut = 300 m
- optimum 2.000 až 3.000 obyvatel (2.500 obyvatel)
- velikost 6 až 8 ha (až 12 ha)
- hustota zastavění - použití typů domů
 - způsob zastavění
- komunikace = lehká nákladní doprava (zásobování)
 - = osobní doprava soukromými vozy
 - = zvláštní doprava (zdravotnictví, stěhování, čištění, odvoz odpadků, požární vozidla)
- neprůjezdnost okrsku
 - = slepá ulice max. 150 m + obratiště
 - = dvoupásové 6 m (vedlejší 5,5 m)
 - = chodníky max. 1,5 - 2,0 m
 - = podélný sklon 0,3 až 8,0%
 - = příčný sklon 1,5 až 3,0%
 - = parkování
 - = požární plochy
- občanské vybavení okrsku
 - na 1.000 obyvatel v MŠ 38 dětí
 - v základní škole 130-157 dětí
 - a) MŠ + základní škola
 - b) kulturní a osvětové jizby
 - c) jesle (zdravotnictví)
 - d) hřiště pro děti do 6ti let
pro mládež a dospělé
 - e) bufet, jídelna, hostinec
 - f) základní prodejny potravin, tabáku, novin, papír
velké okrsky = prodej domácích potřeb
 - g) holičství

7

C. Rozvoj obytného území

1. ZPŮSOB OBYTNÉHO ZASTAVĚNÍ

Obytná skupina = 100 až 150 bytů (malá skupina - nelze považovat za základní organizační a ekonomicko-urbanistickou jednotku)

Obytné zastavění dle stupně souvislosti (kompaktnosti):

- zastavění souvislé (proluky max. 10% uliční fronty)
- zastavění přerušované (proluky přes 10%)
- volné zastavění izolovanými domy

Druhy zastavěání:

- souvislé okrajové zastavění (okrasek obestavěn po

- obvodu)
- skupinové nebo meandrové zastavění (okružek obestavěn obytnými skupinami)
- řadové a řádkové zastavění
- smíšené zastavění (souvislé a řadové)
- volné zastavění

2. METODY ROZVOJE OBYTNÉHO ÚZEMÍ

- a) Okrajové rozšíření obytného území v přímé souvislosti s dosavadním zastavěním
 - napojení na sítě
 - volné navázání na dosavadní zástavbu
 - spojení bydliště a pracoviště
 - napojení na historická jádra
- b) Rekonstrukce, přestavba a nová výstavba uvnitř města

Přestavba = staré zastavění se nahrazuje novým
= pozor na problém náhradních bytů

 1. Rozptýlený způsob zástavby
 2. Souvislá přestavba
 3. Blokovaná přestavba
 4. Liniová přestavba
 5. Dobudování nebo rozšíření městského centra
- c) Výstavba satelitních sídlišť (Havířov)

3. ROZDÍLNOST VYUŽITÍ KAPACITY STÁVAJÍCÍHO BYTOVÉHO FONDU A UPŘESNĚNÍ JEJÍ NEDOSTATEČNOSTI NEBO REZERVY

- počet a složení domácností žijících v jednom bytě
- počet nevyhovujících bytů (asanace, modernizace nebo přestavba)
- počet bytů, jež musí být zrušeny v důsledku uvolnění pozemků (bytový odpad)
- přírůstek nových domácností (sňatky + rozvody)
- přírůstek nových domácností přistěhováním

4. ZÁKLADNÍ KRITÉRIA PRO POSUZOVÁNÍ KVALITY BYDLENÍ

1. Stáří a technický stav obytných domů
2. Standard obytné a užitkové plochy bytů na 1 obyvatele
3. Průměrná obsazenost bytů
4. Úroveň technického vybavení bytů
5. Skladba, kapacita a rozmístění občanského vybavení
6. Kvalita vnějšího obytného prostředí
7. Hygienické podmínky a kvalita životního prostředí
8. Mikroklimatické podmínky (inverze)
9. Estetická úroveň obytné zástavby
10. Dostupnost rekreace a přírodního prostředí
11. Dostupnost - centra
 - výrobní zóny

5. PARTER OBYTNÝCH ZÓN

- parter města je přízemní část městského prostředí obvykle do výše druhého podlaží
- je člověkem nejvíce vnímána a v ní se dostává do bezprostředního styku jako uživatel a vnímatel
- je nejproměnlivější, společensky a výtvarně nejvýznam-

nejší části města

- je vzorém poli chodce a je místem jeho kontaktu s lidmi a objekty
- zahrnuje povrch terénu, první a druhé podlaží budov, objekty a předměty v interiéru města (uliční doplňky, zeleň a pod.)

6. NETRADIČNÍ FORMY BYDLENÍ

- a) bydlení v přívěsech (časté v USA)
John Steinbeck: Toulky s Charliem
- b) bydlení v haubotech (Amsterdam = příčina: nedostatek bytů po druhé světové válce)

7. PROBLEMATIKA SEGREGACE V BYDLENÍ

12. VÝROBNÍ ÚZEMÍ MĚSTA

A) ÚZEMNĚ TECHNICKÁ HLEDISKA - VLIV NA ROZMÍSTĚNÍ VÝROBY

1. SUROVINOVÁ HLEDISKA

Surovinová základna = bodový charakter (uhlí, ruda, atd.)
= plošný charakter (produkty rostlinné a živočišné výroby)

Suroviny s několika základen (viz ostravské hutnictví)
Materiálová orientace (polotovary a odpadové hmoty)

2. VODOHOSPODÁŘSKÁ HLEDISKA

- pitná a užitková voda
- vlastní zdroje
- vztah na čištění (Francie - vyústění kanalizace nad odběrným místem užitkové vody)
- kapacitní nároky (atomové elektrárny - enormní spotřeba)

3. ENERGETICKÁ HLEDISKA

Nároky na energetické zdroje (elektro, plyn, teplo atd.)

4. DOPRAVNÍ VZTAHY

- automobil
- železnice - vlečky (vývoj Ostravska) - Polanecké výkladistiště = překladiště stavebních hmot
- vodní doprava (sypké substráty)
- letecká (kusové zásilky - minimální objem, maximální zisk, zelenina, květiny a pod.)

5. PRACOVNÍ SÍLY

(Budapešť = 1 pracovní místo = 5 obyvatel)

- kvalifikace pracovní síly
- návyky a zkušenosti (nutnost postupného vývoje - viz slovenské elektrozávody = Partyzánské, Námestovo)
- stabilita pracovní síly v ČR (problematika stěhování za prací)

6. TERÉNNÍ PODMÍNKY

- únosnost půdy = min. 2,5 kg/cm²
- otřesy a jejich přenášení (viz buchar ve Vítkovických železárnách)
- spád pozemku max. 1% (požadavek na rovinný pozemek = minimalizace terénních úprav = haly velkých délek)
- nad 5% spádu - bez vleček a nezbytnost pavilonové zástavby
- terasová úprava - vertikální nebo spádový provoz)

7. KLIMATICKÉ PODMÍNKY

- u nás klimatický činitel málo důležitý
- významné na území extrémních teplot (sever + tropy)
- význam mikroklimatu (oslunění, průměrné denní a noční teploty, srážky, mlhy, vlhkost a vítr) = situace severních Čech a Ostravska

8

B) UMÍSTĚNÍ PRUMYSLU NA ÚZEMÍ MĚSTA

Výroba je hlavní městotvorný prvek
Růst ovlivní velikost a organizaci města
Vztah výrobní zóny a bydlení

1. POLOHA PRUMYSLOVÝCH PLOCH NA ÚZEMÍ MĚSTA

- = výrobní ~~obvody~~^{zóny} na okraji města soustřeďují závody:
 - produkující škodlivé látky, hluk a otřesy
 - energetické zdroje (produkují kouř a prach)
 - nárokové vlečky a samostatné kolejiště uvnitř závodů
 - vykazující velké nároky na území a velké územní rezervy
 - vyžadují přičlenění kooperujících závodů
 - požadují ochranná pásma vůči bydlení
- = výrobní ~~obvody~~^{zóny} v zájmovém území města:
 - vazba na suroviny
 - hygienické závady
 - nebezpečná výroba
- = výrobní ~~obvody~~^{zóny} v obytném území města
 - opak závodů umístěvaných na okraji města

Požadavky na velikost a tvar pozemku (nejvýhodnější obdélník o poměru stran 1:2 nebo 1:3)

Vztah k obytné zástavbě - doprava do zaměstnání (optimální 30 minut, běžně dosahovaný až 60 minut)

2. ZDRAVOTNÍ POŽADAVKY A OCHRANNÁ PÁSMA

- závětrná strana obytného území (správně: strana z níž vane nejméně větrů)
- dolní část vodního toku pod městem
- konfigurace terénu k zmírnění hygienických závad
- ochranná pásma mezi výrobou a bydlením (třída I-V = 50 až 100 m)

3. VYUŽITÍ SPOLEČNÝCH TECHNICKÝCH ZAŘÍZENÍ

- pitná, užitková a provozní voda
- společné odkanalizování a čištění
- společné zdroje energie

4. DOPRVNÍ VZTAHY DOJÍŽDKA DO ZAMĚSTNÁNÍ

- rychlost, pravidelnost, bezpečnost, standard = MHD
- individuální automobilová doprava = kapacita a kvalita komunikací a plochy pro statickou dopravu

5. ZÁSADY ZAČLENĚNÍ PRUMYSLOVÉHO ZASTAVĚNÍ MĚSTA Z HLEDISKA VÝTVARNÉHO

- stagnace v uplynulých letech
- znovuoživení (viz ostravská soutěž "Dům roku")

C) ÚZEMNÍ ORGANIZACE VÝROBNÍHO ÚZEMÍ MĚSTA

Škodlivé vlivy průmyslové výroby:

1. Kouř	6. Hmyz a nebezpečí zavlečení krys
2. Prach	7. Hluk
3. Plynné aehalace	8. Otřesy
4. Znečištění vod	9. Světlo
5. Zápach	10. Nebezpečí ohně a výbuchu

Výrobní zóna = veškerá výrobní zařízení, jež mají vlastní výrobní plochy.

1. MĚSTSKÉ PRŮMYSLOVÉ (VÝROBNÍ) OBLASTI

- mimořádně velké plochy
Ostrava = severní oblast (MCHZ)
= jižní oblast (VŽ, NH)
- vztah na satelitní sídliště (Ostrava = Poruba, Jižní město)

2. MĚSTSKÉ VÝROBNÍ OBVODY (průmyslové obvody)

- velikost 100 - 200 ha - zpravidla na okraji města
- využívání společných zařízení dopravních, energetických a vodohospodářských, případně dalších
- odvětvová pestrost - stabilita v životě města
- stabilita v městech přes 50.000 obyvatel
- problémová výroba

3. VÝROBNÍ OKRSEK

- velikost 4 - 30 ha
- služby akomunální výroba (Ostrava - výrobní obvod podél Mariánskohorské ulice)
- kontakt s obytnou zónou

4. DECENTRALIZOVANÁ (DETAŠOVANÁ) PRŮMYSLOVÁ ZÓNA

(viz městské průmyslové oblasti)

- velikost nař 1.000 ha - mimo město
- nebezpečná a velmi defektní výroba (např. třaskaviny - viz Pardubice)

D) METODY ŘEŠENÍ

- = Generální plán průmyslového závodu
- = Provozní schéma závodu
Provoz - horizontální (velká potřeba ploch - těžký průmysl)
 - vertikální (výrobní oddělení řazeny nad sebe)
 - spádový - využití svahového terénu (zpracování velkého množství sypkých hmot)
- = Schéma toku materiálů a výrobků
- = Dopravní schéma závodu
- = Systém zastavení závodu
- = Rekonstrukce a asanace průmyslových ploch

3

E) PRONAJÍMATELNÉ ZÁVODY A OBJEKTY

1. Příklad SLOUGH - Anglie - založeno roku 1920 po 2. světové válce

Oprava vojenských automobilů a motocyklů (po válce zcela nevyužito).

Nevyužité objekty zapůjčovány firmám (viz objekty uzavřených dolů na Ostravsku)

Současná situace: cca 300 závodů v 700 objektech
provozující společnost (pronajímatel)
hlavní architekt, společná projekce

dojížďka na kolech

centrální parkoviště (1 auto na 5 zaměstnanců)

společná údržba - nájemník (co 3 roky opravena fasáda)

společná zařízení = krytý bazén, koncertní sál, zdravotní středisko

2. Programově budované pronajímatelné: výrobní obvody
výrobní okrsky
výrobní budovy

V západní Evropě dnes již běžná situace

Ostravsko = Vědecko-technický park u VŠB-TU

Průmyslové zony

10

13. DOPRAVNÍ PLOCHY A ZAŘÍZENÍ MĚSTA

1. DOPRAVA V MĚSTĚ

- a) Vliv dopravy na organizaci města
- základní dopravní vztahy ve městě (bydliště, pracoviště, centrum atd.)
 - kolísání intenzity dopravy během dne, týdne a roku

b) Roztřídění a uspořádání uliční sítě

- Sítě ulic - základní síť
- vedlejší síť
 - místní síť

c) Kategorizace ulic

1. hlavní sběrné třídy - nadměstský význam
2. hlavní třídy - celoměstský význam
3. sběrné ulice - pro obytné obvody
4. obytné ulice - pro obytné čtvrtě
5. okrasové ulice - pro obytné okrasy

Charakteristika městských komunikací:

- rychlostní autodráha
- rychlostní průjezd (pro 1. třídu)
- spojovací ulice (město - střed)
- průmyslové ulice (těžká nákladní doprava)
- sadové ulice (rekreační doprava)

d) Navázání uliční sítě na síť státních dálnic

e) Prvky prostorového vedení ulic:

- Rychlost a rozhled
- Směrové prvky
- Prvky podélného profilu

f) Stanovení dopravních nároků

- průzkumy a sčítání dopravy
- *nová komunikace přiláká novou dopravu!!*

g) Veřejná městská hromadná doprava

Časové veličiny veřejné městské hromadné dopravy:

1. 30 minut = maximální doba ztrávená v dopravním prostředku
2. 2,5-8 minut = čekání na dopravní prostředek
3. 5-10 minut = doba chůze z bydliště k zastávce
4. 2-5 minut = doba chůze od zastávky k vstupu velkého závodu
5. 45-53 minut = maximální celková doba cesty do zaměstnání

Ostatní veličiny veřejné MHD:

1. 300-500 m = vzdálenost zastávek
2. 2,0 až 2,4 km/km² = hustota dopravní sítě

Provozní charakteristiky dopravních prostředků:

	Obsazení vozu (osob)	Rychlost cestovní	Kapacita maximální	Výkon
		maximální	1.000 osob/hod	x)
autobus	60-80	15-25	60-80	4-5 1,2-2,0
trolejbus	65-85	15-25	40-60	5-6 1,6
tramvaj	80-100	15-25	40-65	4-12 1,2-2,0
rychlodráha	100-180	30-60	80-120	20-50 5,0-9,0

x) osob na km trati za hodinu

h) Průjezdnost ulic a křižovatek

- typ křižovatek (kruhová křižovatka = bezpečná, ale pomalá a pod.)
- světelná signalizace (ovládaná počítačovou technikou)
- řízení veškeré dopravy z helikoptér

i) Uspořádání ulic - rychlost a odstupy

- šířka vozovek

j) Uspořádání křižovatek - okružní (rondel)

- staří lidé

k) Pomocné dopravní plochy a zařízení

- odstavné plochy
- obrátové a výhybné plochy
- stanice a zastávky hromadné - nekolejové dopravy
- kolejové dopravy
- automobilové nádraží

l) Konstrukce vozovek a chodníků

Chodník = kvalitnější povrch než vozovka

2. SILNIČNÍ DOPRAVA

a) Dopravní požadavky an silniční síť

b) Technické řešení silnic

- Návrhové prvky:
- provozní (počet vozidel za den)
 - rychlostní
 - rozhledové
 - směrové
 - výškové
 - šířkové

Silniční příslušenství

Konstrukce vozovky

c) Výtvarná hlediska a začlenění do krajiny

Poznámka: - návrhová rychlost

- přechodnicový oblouk
- rozhledový trojúhelník
- hmotnice

- dálnice a rychlostní komunikace (rychlodráha)

3. ŽELEZNIČNÍ DOPRAVA

a) Význam - v posledním období pokles významu

- rychlostní vlaky (viz Francie)
- rychlostní koridory (ČR)

b) Železniční zařízení na území města

- železniční síť na území města tvoří jeden organický celek
- křižení vyloučit z obytného území
- železniční tratě nemají rozdělovat město (viz Opava)
- provozní nádražní skupiny situovat mimo město
- poloha nádraží musí umožňovat jeho další rozvoj

c) Provozní nádražní skupiny - osobní nádraží

- nákladové nádraží
- odstavné nádraží
- seřadovací nádraží
- výtopenké nádraží

4. LETECKÁ DOPRAVA

- Členění letišť - civilní s pravidelnou dopravou
- " s nepravidelnou dopravou
- sportovní
- tovární
- vojenské
- společný vojenský a civilní provoz
- helikoptérová

Situování letišť

- vztah města a letiště (vzdálenost)
- klimatické podmínky (směr a síla větru, mlhy)
- hluk
- u malých vzdáleností časové ztráty cestou na letiště nelze vlastním letem již vyrovnat

5. VODNÍ DOPRAVA A JEJÍ ZAŘÍZENÍ

a) Druhy pohonu - kola

- šroub
- řetěz

b) Vodní cesty - splavné řeky

- splvněné řeky
- průplavy

c) Říční přístavy. - situování přístavů

- územní podmínky
- urbanistické podmínky
- přístavy a průmyslové plochy
- přístavy a ostatní komunikace

Příklad: vedení kanálu Dunaj-Odra územím města Ostravy
(viz Územní plán města Ostravy)

d) Technické údaje - trasa

- příčný profil
- podélný profil (komory, výtahy)

14. TECHNICKÉ VYBAVENÍ MĚSTA

A. INŽENÝRSKÉ SÍTĚ A JEJICH VZÁJEMNÁ PODMÍNĚNOST

1. Členění:
 - a) zásobovací sítě (města a průmyslu) = voda + energie
 - b) sítě stokové (splaškové, stokové, drenážní)
 - c) sítě sdělovací (telefon, telegraf, signály, rozhlas po drátě, kabelový rozvod televize, počítačové sítě)
2. Druhy vedení:
 1. průběžná
 2. spotřební - využití technických podlaží budov (voda se nevede, plyn je zakázán)
3. Vzájemná podmíněnost inženýrských sítí.
 - voda a plyn nelze provozovat bez el. energie
 - dtto teplo
 - sítě nutno chápat jako organický celek
 - každá síť je součástí širšího systému
4. Historie:
 - Vodovod = starověk - přeprava pouze s volnou hladinou - proto akvadukty
 - = středověk - dřevěné potrubí
 - funkce městských kašen
 - studny ve dvorních částech měšťanských domů (později odpadové jámy - archeologie)
 - Kanalizace - Cloaca maxima v Římě - dosud v provozu
 - základní rozvoj spojen s rozvojem industrializace
 - El. energie = vznik a rozvoj od 2. poloviny 19. století
 - Tepelné sítě = začátek v USA, u nás 1903, vlastní rozvoj po roce 1930, masově po roce 1950
 - Plynovod = 1802-1805 - veřejné osvětlení
 - 1845 - první pražská plynárna
 - Sdělovací sítě = potrubní sítě - funguje v Praze do dnes (vzájemné spojení pošt)
5. Nekoordinovanost vedení a rozvoje inženýrských sítí
 - absence dokumentace
 - vedení tras je především otázka ekonomická
 - trasování přes zemědělské pozemky a v lese
6. Elektrifikované železnice (+ tramvajové tratě)
 - jednosměrný proud (bludné proudy až do vzdálenosti 4km)
 - nezbytnost ochranných pásem
7. Zásady pro vedení inženýrských sítí
 - a) Vztah k povrchu - ukládat pod nezpevněné plochy
 - teprve v druhé řadě pod zpevněné rozbitelné plochy (pozor na zémkovou dlažbu)
 - do vozovek ukládat pouze kanalizaci

b) Poloha vedení - zásada: čím hlouběji, tím dále od budovy (statika zeminy a záložna-
ní budovy)

Dávody: - stabilita budov

- domovní přípojky blízkých vedení musí být uloženy nad přípojkami vzdálenějších vedení
- spotřební vedení se umísťuje blíže k budově než průběžné vedení (účelem je docílit ce nejkratších přípojek)

B-Maximální hodnota krytí inženýrských sítí a dávody

a) pevnostní - tlak zeminy (např. kamenná v hloubce nad 4m praskne)

- nahodilá zatížení (např. nákladní auta)

Zjevná protichůdnost požadavek!

b) teploota - oteplování a zamrzání vodovodů

- zamrzání kondenzátů v plynovodech

- požadavek na ukládání do nezámrzných hloubek

c) zemní práce jsou velmi drahé

d) hloubka uložení kanalizace musí respektovat nutnost

odvodnění suterénní budov

e) požadované hloubky uložení

- kanalizace = 2-4 m (proto nejdražší)

- vodovod = min. hloubka 1,5 m, specifický 1,2 m

- plynovod = nízkotlaký - 1,0 m ve vozovce

- 0,8 m v chodníku

- 1,1 m ve vozovce

- 1,0 m v chodníku

= středotlak - 1,1 m ve vozovce

- 1,0 m v chodníku

= vysokotlak - ditto středotlak

- teplovod = 1,0 m krytí

- elektro = 0,70 m ve vozovce

0,50 m v chodníku

- sdělovací kabely = min. 0,40 m

B. MĚSTSKÉ KOLEKTORY

Výhody použití městských kolektorů pro vedení inženýrských sítí - odpadají výkopy a záhozy při opravách

- opravy nesnižují kvalitu vozovek

- opravy nenarušují městskou dopravu-

- nevznikají estetické problémy v městském parteru

- nevznikají hygienické problémy v chodu města

Zásady - do kolektorů se neumisťuje kanalizace a plynovod

- kolektor musí být odvodněn do kanalizace

(hloubka uložení kanalizace do 4 m vylučuje umí-

stění do kolektoru)

- pokud se do kolektoru umístí plynovod musí být

kolektor vybaven automatickými analyzátory plynů

- izolace stílových kabelů je v případě umístění te-

plovodů vystavena vysokým teplotám (asfaltová bá-

ze), otázka účinnosti tepelných izolací potrubí;

přístupná teploota v kolektoru je 300C

- přístup pouze pro odborníky

- osvětlení kolektorů

Podzemní urbanismus

- větrání kolektorů

Ekonomie = rozhodující je srovnání investičních a provozních nákladů při respektování uvedených předností

Konstrukce

- průchozí světlá výška 2,10 m
- průchozí prostor 70 cm
- podélný spád 2%
- na každých 150 m otvor (vstup)
- vedle vstupu se zřizuje 6 m rozzebíratelného stropu (vtažení nového potrubí v případě rekonstrukce)

C. ZÁSODOVÁNÍ VODOU

Druh: a) pitnou vodou

b) užitkovou vodu - průmyslová voda (viz Těrlická přehrada)

c) minerální vody - Lázně Klimkovice a jímání v Jistebníku

Model zásobování vodou:

1. Jímání vody: a) podzemní voda - studny
 - jímací zářezy
 - jímací štolyb) povrchová voda - přehrady
 - vodní toky
 - moře (odsolování)
2. Úprava vody: úpravny vody (mechanické, chemické, bakteriologické)
3. Hlavní přívod vody: - uloženo pod povrchem v nezámrzné hloubce (Krušberský přivaděč pro Ostravu, Želivský přivaděč pro Prahu)
4. Vodojemy: a) podzemní (stálá teplota)
 - b) věžové (soulad s krajinou)
 - c) komínové (průmyslové vody)- akumulace vody - zásobování ve špičkách (sladění zdroje s odběrem)
 - spotřeba vody na 1 obyvatele = až 500l/osobu/den
5. Rozvod vody: a) gravitační rozvody
 - b) tlakové vodovody
6. Odběr vody - spotřebiče (netěsnost = tlaková splachovací vada)
 - AT stanice (tlakové) ve věžových objektech = instalace ovšem znamená pokles hladiny u gravitačního vodovodu

Poznámky: - pokles spotřeby v poslední době vede paradoxně k nárůstu ceny za 1 m³

- skupinové vodojemy a jejich funkce (aglomerace a regiony)

- obecný nedostatek podzemních vod (důsledek zmenšení vegetačního krytu (viz Krušné Hory)

- silné znečištění povrchových vod (nákladnost její úpravy) - prodej pitné vody

- hydranty a jejich funkce (venkovní a domovní)

- špatný stav rozvodných sítí (cca 1/3 ztrát v potrubí)
- materiál pro rozvodné potrubí (ocel, PVB, sklo a jiné)
- úloha ceny vody

D. ODKANALYZOVÁNÍ

Členění - jednotná kanalizační síť
 - oddílná kanalizační síť

Odpadní vody 1. Splaškové
 2. Dešťové
 3. Průmyslové odpadní vody
 4. Infikované odpadní vody

Zařízení pro odkanalizování

1. Stokové sítě
2. Městské kanalizační čistírny
3. Domovní kanalizační čistírny
4. Septiky
5. Žumpy
6. Drenážní podmok
7. Průmyslové kanalizační čistírny
8. Přečerpávací stanice
9. Chlorovací stanice
10. Přepady u městských kanalizačních čistíren a jejich funkce (otázka ředění)
11. Šhybky

Problémy - Retardace v odtoku dešťových vod

- Nepropustnost povrchu městského území (střechy objektů, vozovky, chodníky, zpevněné plochy)
- Chodníky s rozebiratelným povrchem (pozice zámkové dlažby)
- Problém uličních vpustí (podobrubníkové), "zálivy" pro možnost rozšíření vozovek
- situování kanalizačních poklopů

E. ZÁSOBOVÁNÍ PLYNEM

Plynovody - nízkotlaké = do 0,5 At
 - středotlaké = 0,5 až 1,0 At
 - vysokotlaké = nad 1,0 At

Vedení = vysokotlaký plynovod - VT regulační stanice plynu (změna na středotlak)
 = středotlaký plynovod - ST regulační stanice plynu (změna na nízkotlak)
 = nízkotlaký plynovod

Povolený tlak = svítíplyn = 40 - 80 mm vodního sloupce
 = zemní plyn = 120 - 210 mm
 (jinak spotřebič potřebuje regulátor)

Snaha: vyloučit nízkotlak a nahradit jej domovním regulátorem

Vzdálenost od budovy: - nízkotlak - 1 m
 - středotlak - 5 m (min. 2,80 m)
 - vysokotlak - 10 m

Středotlaká regulační stanice plynu

- umístění ve středě odběru
- co nejnižší poloha - přírůstek tlaku (vodovod opačně)

F. ZÁSOBOVÁNÍ TEPLEM

1. Zdroje tepla (kotelny):

1. Domovní kotelna 4.000 - 600.000 kcal/hod.
2. Blokovaná malá kotelna do 1.600.000
3. Blokovaná sídlištní kotelna od 1.000.000 do 10.000.000
4. Výtopna do 10,0 až 20,0 Gcal/hod
5. Teplárna
6. Elektrárna

2. Špičková výtopna a její funkce

3. Rozvody = primární a sekundární

- = parovod, horkovod, teplovod
- = vedení volné a v topných kanálech
- = izolace potrubí
- = životnost potrubí

4. Kompenzátory

Typy:

(ucpávkové)

Úloha pevných bodů

5. Přístupové šachty

- vstupy do šachet křížově umístěny
- problematika větrání

6. Výměňíkové stanice tepla

- a) protiproudové ohřivače tepla (tepelný spád)
 - boilers na přípravu (ohřev) teplé vody
- b) ejektory
 - umístění výměňíkových stanic
 - regulace topného systému

G. ZÁSODOVÁNÍ ELEKTRICKOU ENERGIÍ

1. Členění rozvodného vedení

- = velmi vysoké napětí - nad 60 kV
- = vysoké napětí - od 22 kV do 60 kV
- = nízké napětí - 0,4 kV

Ochranná pásma - od krajního vodiče

- venkovní vedení VVN - 60 - 110 kV = 15 m
- 110 - 220 kV = 20 m
- nad 220 kV = 25 m

- venkovní vedení VN - = 10 m

- kabelové vedení
všeho druhu - = 1 m

- venkovní vedení NN bez chránění

2. Trafostanice = 400/110 kV

= 110/22 kV

= 22/0,4

Ochranné pásmo 30 m od oplocení

3. Rozvodny (včetně umístěných trafostanic 110/22 kV)

- tekutá paliva
- plynové elektrárny
- atomové elektrárny
- hydroelektrárny - přepadové
 - přečerpávací
 - přílivové
- alternativní zdroje - vítr
 - sluneční kolektory
 - malé vodní elektrárny

5. Elektrická energie jako "čistá energie"

- jediný zdroj (společná náhrada vedení elektro, teplo, TUV, plyn = nahrazuje 5 vedení)
 - velmi jednoduchá údržba
 - odstraněna nebezpečnost plynu
- znečištění pouze na zdroji
- menší míra znečištění plynem

H. TELEKOMUNIKACE

1. Telefon, fax - ústředny
2. Požární signalizace
3. Rozhlas po drátě
4. Počítačové sítě
5. Kabelová televize
6. Televizní signál
7. Jednotný čas
8. Bezpečnostní signalizace

I. POTRUBNÍ POŠTA, PRODUKTOVODY, PÁSOVÉ PŘEPRAVNÍKY

J. OSTATNÍ ZAŘÍZENÍ

- el. rozvody pro tramvajové a trolejbusové trati (měničny)
- čištění města - garáže a dílny
- skládky tuhého komunálního odpadu
- třídírny komunálního odpadu
- spalovny komunálního odpadu
- spalovny nebezpečného odpadu

K. POJÍZDNÉ SCHODY A CHODNÍKY

15. OBČANSKÉ VYBAVENÍ

Demografický potenciál jednotlivých druhů občanského vybavení

Kategorizace občanského vybavení - denné potřeby
- časté potřeby
- občasné potřeby

Životní úroveň = růst životní úrovně znamená růst kapacity a druhů občanského vybavení (svázanost s příjmovou situací občanů = Karolina a otázka její funkční naplně)
= společenská dělba práce

Typy občanského vybavení:

- školství (stavby pro výchovu - mateřské školy, základní školy, střední školy, vysoké školy = 3 stupně)
- zdravotnictví (hospitalizační a ambulantní služby = nemocnice, polikliniky, zdravotní střediska a soukromé ordinace, odborné léčebné ústavy - psychiatrické, rehabilitační, TBC, onkologické, léčebny dlouhodobě nemocných, zvláštní dětská zařízení - jesle, kojenecké ústavy, domovy pro děti, ozdravné lázně, stanice záchranné služby, hygienické stanice - hygienická služba, lékárny - lékárenská služba)
- zařízení sociální péče (domovy důchodců, penziony, domy s pečovatelskou péčí)
- distribuce (obchodní střediska = okrsková, obvodová, centrální, obchodní dům, supermarket)
- služby (osobní, služba domácnosti, zakázková výroba, údržba stavebních fondů, technické služby)
- veřejné stravování (jídlna se samobsluhou, restaurace, kavárny, vinárny)
- veřejné ubytování (hotely, motely, botely, campy)
- administrativa (veřejná správa, soudy, pošta a telekomunikace, peněžnictví, průmysl a distribuce, vědecko-technické instituce, společenské organizace, masověsdělovací prostředky, zahraniční zastupitelství)
- kultura (kulturní stavby sálové - divadla, koncertní sítě, kina, kulturní domy, varieté, cirkusové arény, víceúčelové haly, stavby pro osvětovou a vědeckou činnost - knihovny, čítárny, archivy, budovy pro výstavy - muzea, výstavní sítě, obrazárny, rozhlasové a televizní studia)
- sport (hřiště, tělocvičny, plovárny a lázně)
- stavby pro automobilovou dopravu (parkování, odstavení vozidla - odstavné plochy, odstavné garáže, hromadné garáže, autobusová nádraží, opravny, servisy, čerpací stanice)

Indukční a jiné funkce

16. MĚSTSKÁ CENTRA A HISTORICKÁ JÁDRA

✓ 1. VÝVOJ MĚSTSKÉHO CENTRA

= hradby a jejich likvidace - přesun funkcí - umístění významných společenských budov - úbytek bydlení - zachování výšky zástavby - doprava (parkoviště) - pauperizace městských center - snaha o zachování bydlení (sociální kontrola)

✓ 2. HISTORICKÉ JÁDRO - vymezeno hradbami

Vztah k centru:

- městské centrum je pouze část historického jádra (viz Český Krumlov)
- centrum města je shodné s plochou historického jádra (viz Opava)
- městské centrum přesahuje historické jádro (viz Brno Ostrava)

✓ 3. DEFINICE MĚSTSKÉHO CENTRA - velmi obtížné = prostor soustředění centrálních funkcí

Vymezení rovněž velmi obtížné (např. vymezení okružními třídami)

4. ŽIVOTNÍ STYL

Motivační sféra občana podmíněna 4 faktory:

- fysiologické
- psychologické
- sociální
- kulturní

Celkově dosud pomíjené skutečnosti

5. TŘI URČUJÍCÍ OKRUHY OBČANA - 1. Bydliště

2. Pracoviště

3. Širší ekologické území

6. DEMOGRAFICKÝ POTENCIÁL

- prodejna mléka = 2.000 lidí
- divadlo = 30.000 lidí

✓ 7. PŘESUN PODÍLU ČINNOSTÍ DO TERCIERU

Terciér umístěn především v městském centru (městské centrum největším pracovištěm města) = posilování významu center

Regionální hledisko (regionální metropole)

- dojíždka do zaměstnání
- sezóní návštěvnost (vánoce, veletrhy atd.)

8. VÝŠKOVÉ ROVINY HISTORICKÉHO JÁDRA

- Rovina městských hradeb
- Rovina měšťanských staveb (měšťanský dům)
- Rovina věží (kostel, radnice)

- odpor proti novým stavbám v městském centru (Paříž - Eifelova věž, Chicago - Marina City, Praha - Tančící dům)

- Přestavba městských center (původně pouze ozdravení) (Praha - Židovské město - Pařížská třída = V. Mrštík: Bestia triumphalis, Paříž atd.)

✓ 9. VYMEZENÍ MĚSTSKÉHO CENTRA - velmi obtížná úloha (viz vymezení okružními třídami). Možné přístupy:

- vymezení dle ceny pozemků

- vymezení dle uličního průčelí (zkoumá se velikost obchodního obrátu na 1 bm průčelí)
- vymezení podle účelu, jež jednotlivé plochy plní (objekty vybavení, bytové, výrobní atd.)

10. OBYTNÁ FUNKCE V MĚSTSKÉM CENTRU

Postupně vytlačována = přesun do vilových čtvrtí (zpravidla západních)

- přechodné ubytování pro sociální vzestup nebo sestup
- sociální patologie města (sociálně slabí, staří, Romové, barevní)
- pauperizace městských center (sociální a stavební)

Návrat bydlení sociálně silného obyvatelstva v posledních letech (viz případ Paříže)

11. FUNKCE OBČANSKÉHO VYBAVENÍ V MĚSTSKÉM CENTRU

- centrum se stává hlavním a největším pracovištěm města
- terciér představuje hlavní funkci v městském centru
- bydlení dále vytlačováno (ztráta sociální kontroly)
- noční a weekendové vyprázdnění
- občanské vybavení přivolává zejména statickou dopravu a ta zpětně vytlačuje bydlení, ale zejména občanské vybavení
- umístování zařízení s malými nároky na pozemky (viz nevhodnost umístování škol = max. 4 podlaží - velký nárok na pozemky) = vliv na skladbu obyvatel a tudíž na bydlení)

12. DOPRAVNÍ FUNKCE MĚSTSKÉHO CENTRA

Původní řešení pro pěší, jezdce na koni, nosiče vody a koňské potahy

- Nástup automobilu vyvolal
- parkování
 - záchytné parkoviště
 - pěší zóny

13. VÝROBNÍ FUNKCE MĚSTSKÉHO CENTRA

- snaha vytlačit výrobu (zejména sekundární) je mimo jiné motivována snahou o snížení nároků na dopravu
- vymítit nevhodnou výrobu
- vymítit skladové hospodářství

14. VELIKOST NAŠICH MĚSTSKÝCH CENTER

- 4~~x~~ ha = do velikosti 10.000 obyvatel
100 x 400 = 40.000 m²
- 8~~x~~ ha = velikost 50.000 - 100.000 obyvatel
(náměstí = 300 - 400 m²)
- ukazatel = 8 m²/obyvatel u malých měst
= 3 m²/obyvatel u velkých měst

Výsledky průzkumů našich městských center:

Podíl objektů dle účelu budov:

- 40 - 50% = bytové
- 40% = smíšené
- 1/5 až 1/7 = objekty účelové
- 50% bydlení nad úrovní 1. nadzemního podlaží

Stávající bytový fond: málo pokojů, velká obytná plocha na 50% přestárých, zchátralé = pokraj fyzické existence

15. OČEKÁVANÝ VÝVOJ MĚSTSKÉHO CENTRA

- strukturální prahy = expanze do podzemí a nad město